

D A T I N A

REVISTĂ LUNARĂ EDITATĂ DE CENTRUL CULTURAL JUDEȚEAN CONSTANȚA „TEODOR T. BURADA”
AL CONSILIULUI JUDEȚEAN CONSTANȚA
FONDATĂ ÎN 1991
SERIE NOUĂ. ANUL I, NR. 10, DECEMBRIE 2014

Sarbatori Fericite !

DĂȚINĂ, fondată în 1991, serie nouă,

Revistă lunară editată de Centrul cultural județean Constanța

„Teodor T. Burada” al Consiliului Județean Constanța

ISSN 1221-2253

Director

Prof. Doina VOIVOZEANU

Redactor șef

Aurelia LĂPUȘAN

Redactori

**Adina BOCAI, ANA-Laura PARFINOV,
Laura CALOEAN, LAVINIA GHEORGHE**

Contabil șef: **Alina ONEL**

Tehnoredactor: **Gabriel VOICU**

Copyright text și fotografii © Centrul cultural județean Constanța “Teodor T.Burada”

Copyright prezentare grafică © 2014 Editura Datina

Iconografie: arhiva Centrului și colecții particulare

Tiparul FOTO STORY SRL Constanța, bdul Alex.Lăpușneanu nr.163 fotoartagfa@yahoo.com

Centrul cultural județean Constanța „Teodor T. Burada” - Constanța

Bd. Tomis nr. 110

Tel./Fax: 0241 61 92 93

E-mail:office@scoalaarte.ro

Bd. I.C. Bratianu nr. 68

Tel: 0241 61 88 42

E-mail:cultural2@scoalaarte.ro

Se distribuie gratuit.

Număr special de sărbători în 40 de pagini.

CUPRINS

3 Editorial - Misiune asumată

5 „Colinda, manifestarea credinței unui neam de a se lăsa protejat și înlănțuit în misterul cosmic”

7 Tradiții dobrogene - Ciobanu. Dintr-o poveste uitată

11 Presa de odinioară

12 Schiță monografică. Tortomanu - Țărani de viță veche

14 Colindele tradiționale ale aromânilor

17 Destinul unui căutător de certitudini, Vasile Canarache

20 Obiceiuri de iarnă în comuna Saraiu

23 Sărbătorile sfârșitului de an la greci

24 Musulmanii au intrat în anul 1436

25 Crăciunul la germanii dobrogeni

27 Personalități dobrogene - Valerian Petrescu

30 Obiceiuri și tradiții armenesti de Crăciun și Anul Nou

32 Obiceiuri cu pâine în Dobrogea

33 Tradiții și obiceiuri ale Crăciunului la rușii lipoveni

35 Silvia GROSSU, a lui Ionică Donos, din Basarabia - Așezarea la casa noastră (II)

Editorial

Misiune asumată

Ne apropiem cu pași mari de sfârșitul anului 2014. Parcă s-a scurs prea repede, dominat de multe schimbări, speranțe, împliniri, dezamăgiri.

La Centrul cultural "Teodor Burada" anul 2014 a lăsat în lada cu zestre a Dobrogei o strânsă activitate dedicată cunoașterii valorilor de patrimoniu cultural imaterial din spațiul pontic, inițierea unor proiecte cu desfășurare și în anii următori între Societatea etnografică din Republica Moldova și instituția noastră, integrarea studenților-jurnaliști în stabilirea unor contacte directe cu păstrătorii acestor valori din satele dunărene, arhivarea poveștilor de viață. Realizarea a două ediții anastatice de mare importanță editorială: *O călătorie în Dobrogea* de Teodor Burada, după lucrarea princeps din colecția Bibliotecii

V.A.Urechia Galați, și *Hora din Cartal*, de Pompiliu Pârvescu, cu arii notate de C.M.Corduneanu, lucrare premiată de Academia Română în 1908, după o pledoarie argumentată susținută de Ion Bianu. Cartea - amplă, cu multe fotografii și desene, cuprinde „danțurile dintr-o parte a Dobrogei și aproape toată literatura folclorică ce s-a creat în jurul horelor noastre”. Și continuă autorul, Pompiliu Pârvescu, profesor secundar la Buzău, excelent cunoscător al localității sale natale Vultur - denumirea nouă a Cartalului: "Deși e foarte mică legătura, am adaos o povestire despre o nuntă țărănească, numai pentru că în ea sunt oarecari amănunte particulare ținutului acestuia dintre Dunăre și Mare. În afară de capitolul acesta, am strâns tot ce am găsit în credințele și datinile poporului, cu privire la jocuri." Reproducând aceste mărturii prefațatoare nu se mai cuvin alte precizări legate de importanța actului editorial pe care îl realizează – nu fără eforturi financiare - Centrul cultural "Teodor Burada", care va pune astfel la dispoziția coregrafilor, profesorilor de dansuri populare un manual adevărat, cu care pot fi împiedicate improvizațiile și schilodirea adevăratelor jocuri populare dobrogene. Este un material documentar de mare importanță ce se va putea difuza în satele unde există formații artistice, cu prilejul unor festivaluri, și în bibliotecile publice.

Anul 2015 își arată de-acum zorii luminați de speranțe: cunoașterea și inventarierea valorilor de patrimoniu imaterial din toate zonele Constanței, organizarea unor colecții muzeale sătești care să devină apoi puncte de interes turistic cultural, iar prima perspectivă o oferă satul Ciobanu, integrat într-un areal etno-folcloric generat de vecinătatea Dunării. Aici se mai păstrează o civilizație tradițională, dar aflată, ca pretutindeni, în pericol de modificare sub asaltul modernității și a schimbărilor survenite în societatea românească. Misiune asumată vor fi operațiile de salvare culturală etnofolclorică din zonele mai izolate ale Dobrogei.

Atribuțiile noastre instituționale cuprind și seria manifestărilor artistice și a practicilor destinate a fi cultivate în rândul tinerilor, cu precădere elevii școlilor urbane, rupti destul de mult de expresiile culturale tradiționale.

Iată o agendă bogată și diversă, cu care întâmpinăm anul nou 2015. Până atunci să ne bucurăm de sărbătorile care bat la ușă, pline de farmecul copilăriei, și să ne strângem cu credință și încredere în jurul bradului de Crăciun.

Doina VOIVOZEANU

EVENIMENTELE CENTRULUI CULTURAL ÎN LUNA DECEMBRIE

- 13 DECEMBRIE ORA 14.00: SALA CONCERT I. C. BRĂȚIANU**
CONCERT CLASA DE PIAN PROF. ALA BIVOL - CURSANȚII DIN ANII I, II, III
- 13 DECEMBRIE ORA 17.00: SALA CONCERT I. C. BRĂȚIANU**
CONCERT CLASA MUZICĂ UȘOARĂ PROF. ANIȘOARA BOTEZATU, PROF. CRISTIAN PARMAC
- 13 DECEMBRIE ORA 11.00: SALA CASEI DE CULTURĂ „I. N. ROMAN” MEDGIDIA**
CLASELE DE: - BALET PROF. MARIANA BARAN
 - VIOARĂ PROF. ADELINE PENESCU
 - PIAN: PROF. ANGELA BEJENARU
- 16 DECEMBRIE ORA 17.00: SEDIUL COLEGIUL DE ARTĂ „REGINA MARIA”**
SPECTACOL DE CRĂCIUN
- 19 DECEMBRIE ORA 17.00: SALA de CONCERT I. C. BRĂȚIANU**
SPECTACOLUL “DANSUL FULGILOR DE NEA” ORGANIZAT ÎN PARTENERIAT CU CLASELE DE
BALET ALE COLEGIULUI DE ARTĂ „REGINA MARIA” ȘI CLASA DE ACTORIE PROF. RADU POPESCU
- 19 DECEMBRIE ORA 12.00:**
CONCERT DE CRĂCIUN BISERICA CATOLICĂ CERNAVODĂ

Compartimentul Promovare Cultură Tradițională din cadrul Centrului Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” a organizat în data de 5 decembrie 2014 activitatea „Sărbători și obiceiuri de iarnă: Moș Nicolae, Crăciunul, Anul Nou, Jocul cu măști”. Aceasta s-a desfășurat la sediul din b-dul I.C. Brătianu, participanți fiind copiii cu dizabilități asociate de la Centrul Școlar pentru Educație Inclusivă „Maria Monteseori” din Constanța, elevii claselor I-VIII de la școlile constănțene nr.8 și nr. 23 „Constantin Brâncoveanu”, precum și membrii Ansamblului „Bibloritm” din localitatea Saraiu. Programul a cuprins legende despre Moș Nicolae, colinde și obiceiuri de Crăciun („Capra”, „Iapa”, „Struțul”) și de Anul Nou („Semănatul”).

Colindatul în ceată bărbătească este întâlnit deopotrivă în România și în spațiul Republicii Moldova, dar și în alte teritorii locuite de români ca semn al normelor morale impuse de comunitatea tradițională, în care fiecare membru al său are un rol și un loc clar definit. Element reprezentativ și emblematic al tezaurului spiritual al românilor colindatul în ceată bărbătească a fost inclus din anul 2011 în Lista reprezentativă UNESCO a patrimoniului imaterial al umanității ca recunoaștere a valorii de primă importanță ale folclorului muzical, literar, coregrafic, perpetuate prin tradiția oralității.

„Colinda, manifestarea credinței unui neam de a se lăsa protejat și înlănțuit în misterul cosmic”

Călin Sabin a fost primul director al Centrului de conservare a creației populare din județul Constanța, după 1990. Condusese puțin timp Școala populară de arte, apoi fusese mutat la Centrul creației artistice de masă. A desfășurat o rodnică activitate de cercetare folclorică. A trăit meteoric în constelația culturii constănțene. Lui i se datorează și fondarea revistei noastre *Datina* de la a cărei naștere vom sărbători în curând un sfert de veac.

Multe din lucrările lui Călin Sabin au rămas în manuscris. Unele gânduri, însemnări le reproducem din respect pentru munca sa și le păstrăm în coloanele revistei noastre mereu actuale, mereu la fel de valoroase. Scria cândva Călin Sabin: „În spiritualitatea românească, colindul, datina au fost elemente sacre, descinzând, la schimbarea anilor, din graiul lumii îndreptat spre noi, manifestarea credinței unui neam de a se lăsa protejat și înlănțuit în misterul cosmic. În structura lor stăruie armonia ca principiu de viață a lumii arhaice locale, în consonanță cu însuși universul.

Colinda propriu-zisă se deosebește de colindele copiilor, nu numai tematic, ci și prin modul de realizare artistică.

În timp ce poezia colindelor de copii, ca modalitate poetică, se încadrează în categoria urărilor directe, deoarece actanții—copii procedează la enumerarea celor dorite gospodarului felicitat, de cele mai multe ori recurgând, pentru a le potența, la hiperbolizare, urarea în colindele propriu-zis se realizează la modul indirect, prin intermediul alegoriei. Această modalitate poetică, generală și frecvent întâlnită, presupune existența – de facto – a unei conștiințe estetice, alături de gândirea superstițios-magică, dispensabilă inițial obiceiului colindatului, care s-a născut în dependența de acte magice, finalizate prin urarea din colinde, menită să dea omului încredere în anul ce vine, în noul început, repetat ciclic. Urarea se face pentru anul următor, căci la început, după vechiul calendar, se colinda de Anul Nou, și gazdelor li se ura sănătate, bogăție, prosperitate, colinda ca atare funcționând ca un act de incantație magică, transmisă prin intermediul cuvântului. De altfel, puterea pe care dintotdeauna oamenii au investit-o în cuvânt a făcut ca el să fie prezent, sub forma unor mesaje orale organizate în majoritatea practicilor magice: riturile nașterii, funerare, agrare etc. În colinde, ca și în celelalte

acte magice de altfel, cuvântul este folosit cu premeditare, pe baza credinței în marea putere latentă a limbajului. Pentru a spori încrederea în împlinirea celor urate, în textul colindei se introduce numele destinatarului, căruia i se atribuie faptele și calitățile personajului, reprezentativ pentru un model de comparație umană. Se realizează astfel o substituție, ca și în cazul descântecului, care devine un element de funcționalitate magică. În funcție de numele celui colindat se schimbă și numele eroului din colindă. Urarea, întotdeauna indirectă, este proiectată în viitor, creând imaginea unei lumi ideale, în care profanul și sacrul se întrepătrund: oamenii își depășesc statutul social obișnuit și devin „boieri mari”, „dicieni bogați”, „domni”, „dalbe-mpărății”, iar Dumnezeu, Crăciun și sfinții coboară pe pământ și se amestecă printre ei: „Icea-și, doamne-n ceste curți/ Ceste curți, ceste domnii/ Ceste dalbe-mpărății/ Este o masă mare-ntinsă/ Cu tot felul de bucate/ Dar la masă cine-mi șade/ Șade bunul Dumnezeu/ Și cu bătrânul Crăciun/ Și cu acești domni buni/ Cu-a lui dalbă jupâneasă...” (Colind de gazdă –inf.: Ilie Bestea din Aliman).

← În asemenea atmosferă sacrală, introducerea numelui celui căruia îi este destinată urarea în textul colindei devine un element indubitabil de potențare a încrederii în veridicitatea urării.

Atâta timp cât în conștiința oamenilor se menține credința în puterea magică a cuvântului, urările din colinde își păstrează credibilitatea. Alături de urarea esențială, exprimată alegoric prin personajul central al colindei, căruia i se substituie gazda, colindele cuprind urări și în formula finală. Acestea sunt adresate unui personaj aflat în afara comunicării, redat prin persoana a III-a, păstrând caracterul adresabilității indirecte: „Dar și Ionel Săgetașul/ El să-mi fie sănătos/ Și cu frați, și cu părinți/ Noi mai mult cu „bună seara”!” („Pruntulețul” – inf.: Gheorghe Socoteală din Oltina).

Într-un colindat de față din comuna Ciobanu, urarea capătă o exprimare mai directă: „Iuliano, frumoaso,/ Rămâi sănătoasă/ Cu frați, cu părinți” („Peștele de mare” – inf.: Crăciun Dima, Ciobanu). Sunt și situații când urarea nu este înglobată colindei, colindătorii rostind „La anul și la mulți ani!”, după ce și-au încheiat cântecul. Această urare, ce întărește ideea performării inițiale a obiceiului la Anul Nou, sărbătorit la echinocliul de primăvară, completează urarea din finalul colindei: „Iar și Costel, Frate-al nostru/ El să fie sănătos/ Cu-ai lui frați/ Cu-ai lui părinți/ Și cu noi cu voie bună/ La anul și la mulți ani!” („Duh de mare” – inf.: Nicolae Savu, Almalău) sau, în cazuri foarte rare, o suplinește: „La mal

1960. Folcloristul Dumitru Galavu, cu un grup de colindatori.
Fotografie din arhiva familiei

c-am ieșit/ Din nări c-am suflat/
Toate le-m uscat/ Nimic n-am stricat/ Poala de caftan/ Vârf de iatagan/ la anul și la mulți ani!” („La stâlpul din grajd” – inf.: Ștefan Marcu, Carvăn).

Colindătorii nu mai sunt simpli flăcăi din sat, ci îngeri reprezentați metaforic prin „porumbi”: „Cată-n vânt, cată-n pământ/ Cată-asupra ’cestor curți/ Văzând curți învinețind;/ Dar nu-s vineți, porumbi sunt/ De-or fi vineți porumbeii/ În aripioare s-ar sălta/ La fereastră s-ar lăsa/ Grâu roșu de-ar aduna/ Dar nu-s vineți porumbei/ Ci sunt juni colindători/ Ne-or cânta, ne-or colinda/ Colăcelul și-or lua/ Vadra de vin că ș-or bea” („Ale cui sunt ceste curți” – inf. Fănică Petcu, Seimeni). „Vineți” porumbeii sunt metamorfoza cromatică a „dalbilor” porumbi în viziunea gazdelor, conform procedurii înrădăcinat pe teren creștin țărănesc de potențare a binelui prin contrast cu răul. În colindul de tineri căsătoriți din Canlia, „dalbul” porumb este fiul Sfântului Ion poposit la casa gospodarului: „Doamna afară că-mi ieșeau/ Văzu curte-nvinețită/ Și nu-i vânată de felu’/ Și-i vânată de un dalb porumb/ Doamna

sare la fereastră/ Să-și ia arcul și-o săgeată/ Să săgete-un dalb porumb/ Dar porumbul ce-mi grăia:/ „-Doamnă nu mă săgeta/ Că nu sunt porumb de felu’/ Sunt fiul Sfântului Ion/ Sunt trimis de Dumnezeu/ Ca să măsurăm pământ/ Pământul cu stânjenei/ Și ceru’ cu sfulgeru’/ Umblatam și colindăm/ Găsitam pământ mai bun/ Văi adânci și munți cărunți...” (‘Cestor curți, ’cestor domni” – inf. Ceata mare de colindători din Canlia).

Revista *Datina* pe care o continuăm astăzi în alt format grafic, dar cu aceleași politici editoriale, s-a născut la 21 decembrie 1991 ca un trimestrial de etnografie și folclor, editat de Centrul Județean de Conservare și Valorificare a Tradiției și a Creației Populare Constanța, prima încercare de acest fel din Dobrogea.

De ce *Datina*? Motiva Călin Sabin: „*Datina* este legea nescrisă care, conținând un corpus de reguli și norme sedimentate de-a lungul veacurilor printr-o lungă experiență, guvernează devenirea umană. Ea este forța creatoare a tradiției populare.”

A.L.

Tradiții dobrogene

Ciobanu. Dintr-o poveste uitată

Mi-amintesc ca acum, era o noapte de iarnă viscoloasă, iar noi – eu și sora mea – priveam pe geamul înghețat dansul dezordonat al fulgilor de nea, iar bunica povestea cu privirea departe și ne purta pe firul gândului ei în vremurile biblice.

Văd și azi imaginea Fecioarei Maria care împreună cu Iosif mergeau "să se înscrie" și niciodată nu înțelegeam ce înseamnă asta, dar nicidecum nu o întrerupeam pe bunica pentru că mă lăsam transpusă în lumea aceea stăveche cu sfinți, cu apostoli, cu ostași romani.

Vedeam cu ochii minții glodul pe care pășea Măicuța Sfântă și-mi imaginam pe Iosif un bărbat bun și drept, dar mai presus de toate, numele lui îmi suna în ureche "a ceva" pe care nu-l puteam defini atunci. Întotdeauna am asociat numele IOSIF cu o trăsătură umană, anume "sfiala" care nu are nicio legătură cu povestea în sine. Și ascultam visătoare: "Și au ajuns la marginea orașului și acolo i-a venit sorocul... Și abia și-au făcut milă de ei niște oameni... și ...i-au lăsat să înnopteze într-un grajd..."

Mă gândeam atunci cu atâta milă la drumetii aceia obosiți și înghețați și la cât de rău trebuie să fie într-un obor de vite pe o asemenea vreme. Nu știam ce este acela "soroc", nu știam ce este aceea o naștere – eram prea mică.

Noaptea sfântă mi-o imaginam geroasă, așa cum era în momentul când erau povestite aceste lucruri.

Magia se producea aproape de fiecare dată când bunica spunea că pe cer a apărut o stea atât de mare și de strălucitoare încât s-a luminat tot cerul.

"Țăriile cerului s-au deschis, au început să trâmbeze îngerii, să vestească Nașterea Pruncului Sfânt... Din cer s-au auzit cântece de bucurie – colindele – cântate de cetele îngerești, pe care oamenii le-au auzit și pe care apoi le-au cântat în fiecare an în această perioadă... Trei magi au văzut steaua și au pornit pe urma ei și au găsit pe Pruncul Sfânt... Și s-au închinat Lui. Și i-au adus daruri scumpe: smirnă, aur și tămâie..."

Această poveste biblică era spusă aproape în fiecare an în Ajunul Crăciunului, iar noi nu ne săturam ascultând-o !

Alteori ne învăța colinde sau rugăciuni, iar eu încercam să desprind înțelesurile. Prin fața ochilor se derulau imagini ca dintr-un film. De multe ori poveștile bunicii continuau în somn. Visam lumea aceea veche. Eram fascinată de atmosfera pe care o degajau aceste întâmplări. Niciodată nu era prezent "cornul abundenței" în aceste istorioare, dar erau spuse cu atâta pioșenie, cu atâta iubire încât îți doreai să te identifici cu sfinții, cu îngerii, cu personajele acelea pozitive. Totdeauna acele istorii aveau un iz de sfințenie, de vechime, de bunătate, așa cum erau spuse de bunica.

Erau vremuri diferite....

Iată „**Sorcova**” de pe vremea copilăriei bunicii mele:

"De când Domnul s-a născut,
Și Pământul s-a făcut,
Și cerul s-a ridicat
Nouă stele de argint,
Mai frumos s-a împodobit.
Nouă stele mărunțele,
La mijlocul stelelor.
Scri-ai lună cu lumină,
Soarele cu soarele
Și cerul cu stelele.
Dar ai mas, pe unde – ai mas?
Pe sub pomul Raiului.
Dar acolo cine șade?
Șade Maica și cu Fiul.
Fiul plânge, Maica – l spune:
-Taci, FIULE, nu mai plânge!
Că ți-oi da câmpul cu flori,
Și cerul cu stelele!
Rămâi, Doamne, sănătos,
Ca un trandafir frumos!
La anul și la mulți ani!

Această creație o știam pe vremea când eram copil de la bunica mea Alexandrina HOLBAN, iar acum am preluat-o de la mama mea, Tudora ION, în vârstă de 69 de ani.

Deși în vremea copilăriei mele știam ca tot românul "Sorcova", varianta "Sorcova, vesela...", iar pe aceasta doar i-o reproduceam bunicii ca să-i arăt că am învățat-o, așa da orice să pot întoarce timpul pentru a le ura celor dragi LA MULȚI ANI! în maniera vremurilor de altă dată așa, ca în poveștile uitate!

Prof. Marioara MIHAI,
localitatea Ciobanu

„Hristos se naște, slăviți-L!”

De Crăciun se împlinește făgăduința dată strămoșilor Adam și Eva, cărora Tatăl le-a promis venirea unui Mântuitor. „Astăzi, taina cea din veac ascunsă și de îngeri neștiută” se descoperă oamenilor. Hristos se naște din Fecioara Maria. Evenimentul care a schimbat istoria s-a petrecut „la plinirea vremii”, așa cum spune Sfântul Apostol Pavel, când Dumnezeu a trimis pe Fiul Său, născut din femeie, „născut sub Lege ca pe cei de sub Lege să-i răscumpere” (Galateni IV, 4), iar noi să dobândim mântuirea obiectivă: „căci Dumnezeu așa de mult a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viața veșnică” (Ioan III,16).

În timpul regelui Irod a fost dată poruncă să se înscrie toată lumea. Pentru recensământ, fiecare locuitor trebuia să meargă în cetatea sa. Cum Iosif era din Betleem, dar împreună cu Maria, se mutase în Nazaret, au plecat spre cetatea lui David, Betleem, locul unde trebuia să se nască „Conducătorul care va paște pe poporul Meu Israel” (Matei II, 6). Pe când erau în cetate, Fecioarei Maria i-a venit vremea să nască. N-au găsit loc de găzduire, așa că „a născut pe Fiul Său, Cel Unul-Născut și L-a înfășat și L-a culcat în iesle” (Luca II, 7). S-a născut nu în casă făcută de mână omenească, ci într-o peșteră din câmp, unde păstorii făceau de straajă împrejurul turmelor. Păstorii au fost primii care au aflat de nașterea Domnului, lor li s-a arătat îngerul și le-a vestit marea

bucurie, iar ca semn, le-a spus: „Veți găsi un prunc înfășat, culcat în iesle” (Luca II, 12), apoi a venit mulțime de îngeri care dădea slavă lui Dumnezeu. Păstorii au venit în grabă la peșteră, i-au găsit pe Iosif și Maria, împreună cu Pruncul, și au mărturisit descoperirea pe care o primiseră de la solul ceresc.

Magii, înțelepți din Răsărit, au venit în Ierusalim călăuziți de o stea, pentru a se închina regelui iudeilor. Irod, aflând de nașterea unui conducător, a dat poruncă să fie omorâți toți pruncii mai mici de doi ani. Sfânta Scriptură nu consemnează numărul și numele magilor, dar se presupune că au fost trei (Melchior, Baltazar și Gașpar), după numărul darurilor aduse: aur, smirnă și tămâie. Acestea nu au fost alese la întâmplare, ci au o semnificație: aurul înseamnă că Pruncul va fi împărat, tămâia preînchipuie lucrarea de Arhiereu care se aduce pe Sine jertfă, iar smirna amintește de moartea și de Înviere Sa.

Pentru a nu fi omorât Pruncul de soldați, la porunca divină, Iosif și Maria L-au luat și au plecat în grabă în Egipt, unde au rămas până la moartea lui Irod.

Minunea din ieslea Betleemului a descoperit nu doar iubirea lui Dumnezeu, cea nemărginită, ci și legătura ființială, prin Fiul întrupat, cu întreaga creație. Fiul lui

Dumnezeu a venit în lume într-o ale Sale, iar prin El se restaurează întreaga făptură.

„DIN AN ÎN AN SOȘESC MEREU...”

Colindele, aceste nestemate ale neamului românesc, trezesc în sufletele noastre dorul de ancestral, nostalgia purității, a copilăriei. Cine oare nu așteaptă tăierea porcului pentru a-l „încăleca” sau zorii dimineții de Ajun, când, după o lungă noapte de așteptare, ne reîntâlnim vecinii, colegii, și, împreună, înfruntăm gerul și vântul mergând din poartă în poartă cu „Bună dimineața la Moș Ajun”? Atunci, în inocența specifică vârstei, nu realizăm că nu mai eram niște simpli copii, ci continuatori ai moșilor și strămoșilor noștri, împlinindu-ne misiunea de propovăduitori ai credinței. În inocența vârstei, transmitem, prin cuvânt și melodie, tratate întregi de teologie, nu fără emoție și bucurie, cea mai veche formă de cult. Nu conta că nasul era roșu, iar mâinile și picioarele degerate, noi băteam din poartă-n poartă, întrebându-ne

Colindători cu Steaua în
Noaptea Anului Nou

gazdele dacă primesc colinda noastră, adică, dacă primesc învățătura despre Iisus Hristos, Cel care se naște acum pe pământ. Invariabilul răspuns „primim” este o primă formă de mărturisire de credință.

DE CÂND EXISTĂ COLINDELE?

Obiceiul colindatului îl păstrăm de la romani. Primele sărbători de iarnă sunt Brumaliile, care se contopesc cu Saturnaliile, Dyonisiacele, Opaliile ș.a. Cele mai așteptate erau cele închinat lui Ianus, Kalendae Ianuarii sau Calende lui Ianus. Ianus era venerat drept creator al universului și personificare divină a oricărui început și sfârșit. Literalmente, Ianus s-ar traduce prin „Mergătorul”, sau faptul de a trece de la o stare și de la o formă la alta. Ianus erau un zeu cu două fețe, identice, una privea spre înapoi și cealaltă spre înainte, ceea ce sugerează continuitatea. Pentru romani, Ianus era asigurarea că soarele apare și după cea mai lungă noapte, iar lumea va continua să existe. Trecerea dintre ani era marcată prin cadouri făcute celor dragi. În timpul Calendelor lui Ianus, copiii romanilor mergeau din casă în casă și

cântau imne. Saturnaliile, Calende lui Ianus și Natalis Sollis sunt, sărbători peste care s-au suprapus praznicul Nașterii Domnului.

Sărbătoarea lui Mithra, zeul soarelui, de origine persană, a prins rădăcini puternice în Imperiul roman de Răsărit, mai ales în Dacia secolului III d. Hr., fiind cel mai puternic curent religios. Afirmatia pare a fi confirmată de colindul „Nașterea lui Hristos din piatră”: „Șade Maica-ngenunchiată, ca să nască fiu de piatră/Fiu de piatră s-a născut”.

Întimpul domniei împăratului Aurelian, sărbătoarea „Natalis Sollis invicti” a fost fixată, în calendarul roman, în ziua de 25 decembrie, dată care a fost preluată de Creștinism. Între Creștinism și cultul lui Mithra s-a dat o luptă acerbă, în care a învins credința în Dumnezeu.

Colindele care au răzbătut vremea și s-au păstrat până în zilele noastre amintesc de Sfântul Andrei, care „ne face tolba grasă”, sau de Traian.

Colindele religioase alcătuiesc primele pagini de istorie creștină, scrise nu pe coală de hârtie sau pe piatră, ci în sufletele oamenilor.

COLINDE, COLINDE...

Pregătirile pentru întâmpinarea Crăciunului încep, de regulă, odată cu Postul Nașterii Domnului, dacă nu, cel târziu, în primele zile ale lui decembrie. Se constituie cetele de copii, de flăcăi și de bărbați. După primirea binecuvântării dată de preotul satului, sub atenta supraveghere a vătafului, încep repetițiile, care se desfășoară, rând pe rând, în casa fiecărui membru al cetei.

Colindatul propriu-zis începe în dimineața zilei de 24 decembrie, când prichindeii

pornesc cu „Bună dimineța”. Tot ei, în seara Ajunului, după ce au împodobit Pomul de Crăciun, pleacă pe ulițele satului să vestească Nașterea Domnului. Obosiți și înghețați, după ce noaptea îi adună în jurul sobei, pornesc cetele de flăcăi și de bărbați, conduse de vătaf. Aceștia, călăuziți de lumina stelelor și a lunii, colindă până-n dimineța Crăciunului.

Prima casă colindată este, de obicei, a preotului. Ceata se oprește în dreptul ferestrei și începe colindul de preot. După ce primesc binecuvântarea, merg din casă-n casă cu „Sus în slava cerului” și „Astă seară-i seara mare”.

Odată primiți în casă, colindătorii își selectează colindul în funcție de situația socială a gazdelor: casa de gospodari bogați, casa de tineri gospodari, casa de tineri cu copii mici, casa cu feciori, casa cu fete mici, casa cu fete de măritat, casa în doliu...

Colinda, odată primită, trebuia răsplătită. Gospodarul îi cinstea cu țuică fiartă sau un pahar cu vin, iar gazda care-i invita în casă le dăruia colaci, cozonac și bani. Colacul frământat și copt în noaptea Ajunului este primit de către Colăcar, care rostește „Urarea colacului”.

La casa cu fete de măritat se împarte o turtă nedospită, împodobită cu bomboane mici, miez de nucă, miere. În timpul colindei se aprinde o lumânare, care se dăruiește, arzând, colindătorilor.

La casa la care nu a fost răsplătită colinda se „descolindă”, interpretându-se o colindă parodică.

Laura CALOEAN

COLIND DE PREOT

Prunturele Mări-și Negre
Printre prunturi de Mări Negre
Lerui Doamne ler
La dalbele mănăstiri
Ceste preot, preot (cutare)
De dimineață se sculară
Lerui Doamne ler
(se repetă după fiecare al
treilea vers)

Pe ochi negri se spălară
Sfânta-nafură-și luară
Papuci galbeni și-ncălțară
Chei pe mână că-și lua
Cărăruia-și despica
Cărăruia-și drept la rugă
Drept la rugă-n biserică
Cu-ai lui nouă diaconi
Și cu nouă grămățici.
Grămăticul cel mai mare
Iese-afară, sui pe scară
Sus în clopotnicioară,
Bate-n toacă de trei ori
Și-n clopot de nouă ori
Ca s-audă toată lumea,
Toată lumea și norodul
Să vină la sfânta rugă,
Sfânta rugă-n biserică,
Să se-nchine, să se roage
Să le ierte din păcate,
Din greșeli a treia parte.
Și-n biserică intrară,
Crucea-n dreapta că-și luară,
Ceste preot, preot (cutare)
Cuvintea, prooroceară,
Ochii-n zare-și aruncară,
Ochii-n zare peste mare,
Dar pe mare ce-mi zărește:
O neagră corăbioară;
Mult e neagră și smolită,
Cu postav verde-nvelită.
Și venea, măre, venea
Și de mal s-apropiara,
Schele dalbe și-aruncară,
Și din jos cin` se da?

Se da bunul Dumnezeu
Și cu bătrânul Crăciun
Papuci galbeni și-ncălțară,
Cărăruia-și d-apucară,
Cărăruia drept la rugă,
Drept la rugă-n biserică.
Și-n biserică intrară,
Sfânta-nafură-și luară
Iar preot, preot (cutare)
El să-mi fie sănătos
Cu-a lui dalbă prioteasă
Și cu dragi de coconași,
Noi mai mult cu bună seara!
(Inf. Socoteală Gheorghe, Oltina)

SUS, ÎN-NALTUL CERULUI

Sus, în-naltul cerului,
Este-o dalbă mănăstire
Cu altare și potire.
Dar în ea cine slujește,
Cine slujba o sfințește?
Nouă popi și toți bătrâni,
De ani mulți, de ani sunt plini,
Iar un popă mai bătrân
Cu barba băgată-n sân,
El afară c-a ieșit,
S-a uitat la răsărit,
De trei ori toaca-a bătut.
Ș-apoi el, mări, a văzut
Trei crai pe drum mergând,
Pe drum negru și aflând
Unde-a fost Pruncul născut
Ei acolo au stătut,
Daruri scumpe aducând
Ș-apoi lui Hristos cântând:
Culcă-te-mpărat Ceresc
În sălaș dobitocesc,
Culcă-Te pe fân uscat
De îngeri înconjurat
Care te vor lăuda
Și mărire îi vor da.
Sănătate vor avea,
Mărire întru cei de sus
Pace până la apus
Și de-acum până-n vecie

Mila Domnului să fie
La oameni de omenie.

COLIND DE COLAC

Scoală, scoală, fată mare,
Și-mi aprinde-o lumânare,
Mi-o lipește-ntre icoane,
Între icoane, -ntre obloane
C-au venit colindători
Și-ți vor cânta până-n zori.
Ți-or cânta, ți-or colinda,
Colac de grâu ș-or lua.
Pe colac vadra de vin
C-așa-i legea din bătrâni,
Din bătrâni, din oameni buni.
Sănătate-n astă casă,
Cruce frumoasă pe masă,
La toți inimă voioasă.

1960. Luncavița - Mosoii,
colindători cu măști

În mitologia românească Crăciun este o sărbătoare păgână, grevată pe momentul sacralizat al solstițiului de iarnă. Între Crăciun și Bobotează sunt cele 12 zile, perioadă simetrică cu cea cuprinsă între 24 iunie și 4 iulie, când duhurile rele bântuie nestingherite, întregul univers retrăind clipele haosului primordial.

În credințele românești, Crăciun este reprezentat ca un om bătrân, care vine călare pe un cal alb, schiop. Cuvântul mai semnifică sărbătoare și colac.

La slavi, Crăciun apare ca o divinitate a iernii și a morții, în cinstea căreia erau celebrate sărbători în preajma solstițiului de iarnă.

Presa de odinioară

DIN ȚARĂ

În urma cu 178 de ani, în presa noastră se vorbea despre cum să vindeci 12 boli cu apele minerale, despre ce mai făceau sclavii din "Staturile Uniunii", adică "robii negri". Despre o nouă izbucnire a Etnei, care nefiind cunoscută publicului era prezentată ca "un deal focovărsător", despre intervențiile pompierilor – numiți pe atunci "tulumbari", despre o invazie de lăcuste și despre cât de important ar fi fost să avem și noi "lăcustograuri", așa cum sunt în alte "principaturi" (păsări ce se hrănesc cu lăcuste...), despre cum se face "deșert într-o beșică" – a se înțelege vid într-un recipient, mai clar – inventarea becului. Despre "șarpele urieș", adică "șarpele împărătesc" - a se înțelege boa, pe care cineva îl hrănea, în București, din două în două săptămâni – ocazie de a avea în curte "gură cască" și de a încasa pentru spectacol (în "prințipat" exista un singur astfel de șarpe, ce mânca găini). Despre slujba de Paște se relatea în termeni destul de rezervați. Adică cine a oficiat-o, dacă au fost de față "luminățiile lor" Domnul și Doamna.

LEVANTUL, CU POVEȘTILE SALE

Era ciumă în Europa, se inventase o nouă "mașină gâde", adică "omorâtoare", se purta "amnistia", adică "iertarea acordată de crai", de duce ("fiul craiului"), multe nave naufragiau ("sfârmatul

corăbiilor"), prin principate umblau făcătorii de portreturi fie zugrăvite, fie dagherotipuri, în presă se putea citi serialul "Amantul misterios" (foileton), apărea rubrica "Novitalele cele mai proaspete" (ultimele știri), aveam "cea mai josnică analogie", adică un ziar la trei milioane de suflete, a se înțelege mai rău decât în Oceania... Se inaugura două "școale de înotat", baclavaua se ieftinea la un leu bucata, un curcan costa 12 lei, patru lei o pâine de o oca, 30 lei un miel mare, 10 lei plăcinta... Era 1836.

Sărbători cu lumină!

Marian PETCU

ȘI DE PE LA NOI

.12 decembrie 1893. O petiție semnată de 250 constănțeni era expediată către Ministerul cultelor pentru înființarea unui gimnaziu clasic. Proiectata Școală normală pentru învățători nu putea fi suficientă pentru populația școlară românească în continuă creștere. Cu atât mai mult cu cât în Constanța ființau șapte școli turcești, două grecești, una armenească, una a bulgarilor, una pe lângă biserica catolică. Singura școală primară pentru copiii românilor fusese inaugurată la începutul anului 1879 de către institutorul Costache Petrescu, în localul de pe strada Traian.

.22 decembrie 1898. Un studiu amănunțit privind construirea unui necesar canal Cernavoda Constanța este dat publicității de către inginerul B.G.Assan.

.20 decembrie 1904. Se lansează la Constanța una dintre cele mai românești publicații, cu impact social și politic asupra întregii vieți a Dobrogei, de o longevitate de patru decenii. Este vorba despre "Dobrogea Jună", al cărui artisan, proprietar și mentor a fost Constantin Sarry.

.La 14 decembrie 1925 ziarul "Farul" scria, printre altele: "Cișmeaua de la Anadalchioi se pare că datează de pe vremea împăratului Traian. Cu prilejul expediției sale militare pe aceste locuri, Traian a dispus înființarea de cișmele trebuincioase trupelor de soldați. După războiul de independență, cișmeaua a fost cumpărată, odată cu terenul din jur, de Mihail Kogălniceanu.

Schiță monografică. Tortomanu

Țărani de viță veche

Satul acesta mândru este vechi și pur românesc. Din zona Tortomanu este menționat un joc specific, numit "Ciocârlanul", joc bătrânesc, cu bărbați și fete, care țin brațele încrucișate la spate, o formație înălțuită, dansul se practică în pași mici, alunecați pe podea, cu mișcări omogene, sincronizate în muzica lăutarilor și în strigăturile flăcăilor.

La 1870, pe vremea turcilor, printre cele mai mari așezări mocănești din Dobrogea erau pomenite Casimcea, Topolog, Hagiomer, Dorobanțu, Șiriu, Băltăgești, Tortomanu, Sarai, Tașpunar, Balabancea, Urluia.¹

Numele îi vine din turcește: Tortu tradus: rest de pământ sau chirpic.

Satul este atestat din 1828-1829 într-o hartă a războiului ruso-turc.

Ion Ionescu dela Brad găsește la 1850 o așezare devastată. Înainte de anul 1877, mai multe tapiuri, acte de proprietate pentru cazaua Medgidia, pomeneau și numele satului Tortomanu. La 1878 avea 423 familii, români, turci, germani.

La 1900 erau o biserică cu hramul Sf. Dumitru, 2 geamii, capelă catolică, 2 școli mixte.

Averea satului: 432 care și căruțe, o mașină de treierat cu aburi, 51 mașină de secerat, 6 mașini de bătut porumb, 1265 cai, 2 asini, 13.171 oi, 3173 boi, 479 porci.

Dealurile din vecinătate se numeau Carapat Daga, Geabacu-Bair, vârful Taș Punar (107m).

¹ Culea, Apostol, Dobrogea, Editura Casei Școalei, 1928, pag. pag 34

În registrul stării civile pentru născuți, la anul una mie opt sute nouăzeci și șase, luna maiu, la unsprezece zile, orele trei ziua se naștea copilul Zafir, în casa părinților săi din Tortoman, fiul legitim al lui Ion Tudorică în etate de 22 ani și a Ilenei Tudorică în etate de 20 ani, ambii plugari. Primarul care consemna actul se numea Barbu Gârbă. Nou-născutul va fi bunicul meu, din părinți trăitori în Tortomanu. Țărani de viță veche, cum s-ar spune.

La Tortomanu, în 1900 funcționa Fabrica T.Manicatide pentru tibișir, pulberi și ocruri, având 37 salariați și 24 cai pentru aprovizionare, dovedind că satul era un punct economic pe harta județului.

Pe la 1908, o cerere către primarul Medgidiei: „Subsemnatul econ. Gheorghe Rădulescu, parohul bisericii ortodoxe și profesor, în cursul exercițiului ca profesor am observat că unul din elevii mei și anume Petre Mocanu, fiul veteranului Stroe C. Mocanu, domiciliat în com.Tortomanu, plasa Medgidia, veteran care e tată a 14 copii, un părinte de altfel model în toate privințele dar omșărac care nu are decât 10 hectare teren, observând că fiul acestui veteran are deosebite aptitudini la învățătură am decis a-i da mijloacele necesare spre a-și completa studiile și în consecință am apelat la câțiva prieteni și cu toții facem ce putem pentru susținerea lui

1940. Frații Tudorică din Tortomanu

în Universitatea din Munchen unde urmează ingineria mecanică, secția electricitate. Negreșit ajutorul ce noi putem să i-l dăm este insuficient de aceea facem apel la dvoastră să vă rugăm să binevoiți a interveni către consiliul comunal spre a i se acorda un ajutor.”Soluția primarului: de urgență, a se ține cont la întocmirea bugetului.

Primul război mondial i-a gonit pe oameni în refugiu, pârjolul a acoperit Dobrogea, casele și câmpurile au fost pârjolate. Cei mai viteji s-au dus să lupte în contra dușmanului. Și bunicul meu a luptat la Mărășești, cu baioneta în mână, așa cum vedem deseori prin filme. Doi ani a domnit stăpânirea germano-bulgară, rea, distrugătoare. La încheierea războiului gospodarii de la Tortomanu, câți s-au mai întors nevătămați, s-au apucat de reparat case și făcut copii.

1938. Elevii din Tortomanu în fața Monumentului eroilor din primul război mondial.

Mama mea s-a născut în octombrie 1924. Din Anuarul Dobrogei aflăm astăzi ce era Tortomanu la acea dată: Comună rurală, cu patru sate: Derinchioi, Defcea, Geabacu, Tortoman, aparținând de plasa Medgidia. Locuitori:1203.

Primar era Nan Stan. Notar era Belciug Radu, învățător: Constantinescu Ioan, învățătoare: Constantinescu Eufrosina, Cojocar Aneta, Mocanu Stela.

Funcționa o bancă populară numită "Speranța", președinte Ciocan Ilie.

Satul avea un cârciumar: Done Stan, un cismar: Crăciun Stan, doi fierari: Petcu Tudor, Tihan Gheorghe.

Fabrica de vopsele devenise Societatea anonimă "Mircea Vodă".

Proprietari de moșii erau Boroș I.Ioan, cu 250 ha, Cazacu Radu cu 200 ha, Done Ion, cu 150 ha, Done Nistor, cu 120 ha, Golea C, cu 100 ha, Tomoșoiu Aneta, 100 ha.²

La școala din Tortomanu a învățat mama mea. Nu mulți ani, căci așa erau timpurile, doar cât să știe copilul carte, dar a avut profesori buni cât și

astăzi își aduce aminte cu lux de amănunte din lecțiile ei de istorie, geografie, literatură.

Cu siguranță, mama are multe amintiri despre satul ei natal, despre școală, despre oameni. Mi le-a povestit deseori și eu le-am scris.

Din toți ai mei nu a mai rămas nimeni în sat. Undeva, pe deal, este un piersic care a fost pus de bunicul meu. Mormântul lui este tot la Tortomanu. Unchiul meu, Ion Tudorică, plecat și el în veșnicie a fost primul și singurul țăran curelar cu diplomă de academician.

Maria Tudorică Voineagu numără astăzi pe tâmpile nouă decenii. Își amintește de perioada colindelor și de colindătorii din sat, totdeauna cete de copii și de bărbați adulți. Cele trei zile ale Crăciunului plus Ajunul, apoi Anul Nou, erau sărbători în care întreaga familie era acasă, cu toate bucatele tradiționale gata preparate

așteptând urătorii și musafirii.

Veneau tinerii cu Irozii, vestind Nașterea Domnului. Era un grup în care rolul principal îl avea Irod împărat, însoțit de un soldat, cei trei magi și harapul. Purtau cămăși albe lungi, legate la brâu unde prindeau o sabie din lemn. Baltazar, Malchior și Gașpar era numele celor trei magi.

Spectacolul începea cu necunoașterea drumului de către craii colindători căci steaua s-a ascuns. Nu au știut ce să-i spună lui Irod. Ofițerul întreba:

„Spune tu oar-cine ești?/Ești tu Ștefan ori Mihai, /glorios trecuți prin Rai, /sau fiu mândru apărător/ pentru-acest sfințit popor?/Spune nouă cine ești?/Cu ce nume te numești,/Căci aici te-isprăvești!

- Eu sunt Irod Împărat /care pe cal am încălecat/ Flinta-n mână dreaptă am luat /și în Bethleem am intrat,/14.000 de coconi am tăiat/ și de frica lui Dumnezeu/ pământul s-a cutremurat.”

Se colinda după amiaza, colindătorii veneau în casă, iar tata-moșu, își amintește mama, bunicul dinspre tată, om ajuns la vârsta mea de-acum, spunea că pe vremea lui tinerii colindau altfel, ceea ce înseamnă că tradițiile și obiceiurile locului se schimbau de la generație la alta. Îi serveam cu nuci, covrigi, mere, roșcove, ce-aveam în casă.

Tinerii veneau în cete de câte trei-patru. La sfârșit colindătorii spuneau „Această casă este casa lui Hristos, rămâneți sănătoși” și plecau după ce sărutau mâna celor în vârstă, stăpânii casei, bărbat și femeie.

„Și Maria cea frumoasă să rămână sănătoasă!”, urau la sfârșit tinerii care mă plăceau pe mine, alții o strigau pe sora mea sau pe oricare fată de măritat. Era ca o declarație de dragoste.

Plugușorul era de Anul Nou. Băieții făceau biciul în zece, era o măiestrie să-l împletești ca să pocnească bine. Zece erau clopotele și buhaiul.

Aurelia LĂPUȘAN

²Anuarul 1924, f. a., f.l., pag 173

Colindele tradiționale ale aromânilor

În general, aromânii, atât cei din spațiul balcanic, cât și cei din Dobrogea, au conservat foarte bine și au transmis din generație în generație obiceiuri legate de credințele religioase, ca o formă de rezistență a identității, susținută, mai ales, de femei. În ceea ce privește datina colindatului, trebuie să precizăm, însă, că în epoca contemporană, copiii nu mai strigă colindele arhaice, în grai aromân, decât în cadrul familiilor, în care mai există nostalgia acestor practici tradiționale, mai ales a celor din mediul rural.

Colindele aromânilor au tradiție străveche, romană, care nu se mai lasă sondată. Există chiar variante culese chiar din matca Balcanilor de cunoscutul folclorist Pericle Papahagi¹, care conservă forma "*calende, melende*" - atestând denumirea curat romană a termenului „colinde”. „Calende, se știe că erau curat romane - menționează Pericle Papahagi - și numai așa se explică zicerea *Ad calendas graecas*, pentru exprimarea

adverbului *niciodată*.”

Obiceiul colindatului la aromânii era asemănător, cu foarte mici deosebiri, de la o zonă la alta, conservând simboluri și gesturi care se asociază cu ocupația lor tradițională – creșterea oilor.

Colindau numai băieții, între 9-12 ani, organizați pe grupe de 3-5 membri, numiți *colindari*. Pregătirile pentru colindat începeau cu câteva săptămâni înainte, cu multă seriozitate și încărcătură emoțională, ținând cont de solemnitatea împrejurărilor. Cu câteva zile înainte de sărbători, copiii mergeau prin vecini și cereau lemne, iar în alte localități, acestea erau furate. Era un fel de cerșetorie sau hoție intrată în uzul tradițional, în aceste împrejurări. După ce terminau cu strânsul lemnului, acestea erau puse la un loc și vândute, de obicei părinților, rudelor care le plăteau, de cele mai multe ori, cu un preț peste valoarea lor, aceasta fiind o modalitate de a-și aduna bani, pentru cheltuielile de colind.

Urma, apoi, pregătirea *stupaganei/topusganei/ciumagăi* (toiagului), un fel de măciucă de lemn, groasă

la un cap și cu cuie bătute, cu care loveau porțile. O astfel de măciucă, indiferent de numele atribuit, era indispensabilă pentru colindători și chiar un lucru de fală, unii pictându-le cu alb și roșu, folosind diferite buruieni. Cea mai reușită măciucă era cea care făcea mai mult zgomot. Rostul ei era unul ritualic, pozitiv, să facă zgomot, să se trezească tot satul, să amplifice participarea la marea bucurie a nașterii Domnului, așa cum este și cel al clopotelor la dacoromâni.

În anumite împrejurări, caracterul ritualic al toiagului putea fi și de natură negativă. Atunci când, cineva mai îndărătnic, nu le deschidea poarta, acestea erau sparte cu măciuca, gest îngăduit, ca expresie a solidarității comunității, față de cei ce încercau să respingă tradițiile strămoșești, valori care le asigurau păstrarea ființei entice.

Copiii, cu traista de lână la gât, se adunau la o casă și se întrețineau cu povești, până la miezul nopții, ca să nu adoarmă. Există credința că nu este bine să adoarmă, până după miezul nopții, căci în zilele

¹ „Materialuri folcloristice. Din literature poporană a aromânilor,” (București 1900) unde sunt publicate 22 de colinde din diferite zone

din preajma sărbătorilor de iarnă, *calcandzalii* (dracii) își înteteau acțiunile malefice. Forța lor rămâne intactă și între Crăciun și Bobotează, de aceea oamenii se fereau să umble noaptea, în această perioadă.

În alte localități, cetele de copii se adunau și întrețineau un foc de Crăciun, până când porneau să colinde, de obicei, începând pe la 11 noaptea.

Colinele aromâne constituiau chiar o formă de exorcizare a forțelor malefice. Niciun copil nu stătea acasă, în această noapte și bătea măcar la porțile vecinilor și ale rudelor. Își făceau simțită prezența prin zgomotul asurzitor produs de loviturile ce le dădeau în porți cu stupaganele lor.

La miezul nopții, începeau să bată și clopotele bisericilor, iar gospodinele aprindeau candelile.

Cetele își împărțeau casele din sat, prin bună înțelegere. Nu se colinda la casele îndoliate.

Textele colindelor arhaice, cunoscute au câteva note de particularitate. Colindele aromânilor nu au vorbe multe și nu se cântă, precum cele ale dacoromânilor. Colindele aromânilor se limitează la 4-5 stihuri, cel mult 10 și se strigă, așa cum sunt cele care aduc vestea nașterii Mântuitorului:

Colindi, melindi,

daț-vâ din alagă,
că s-feați Hristolu
tu pâhnia-a boilor
di frica-a Uvreibor.

*

Him picurari
Vinim, vinim
S-vâ hârâsim
S-amintă Hristolu
Tu pâhnia boului.

(Suntem păstori/ venim,
venim/ să vă nveselim/

*Născutu-s-a Hristos/ În ieslele
boului)*

Altele, mixte, alături acestei vești și urările făcute gazdei. Vechimea acestor texte a făcut ca unele expresii să nu mai fie inteligibile ori să fie alterate, ca în cazul primelor versuri din acest colind:

Colindi, melindi
Sar aclo didindi,
Erhiti, Perhiti,
Daț-vă cu dalagă/ Alergați
Hristolu să-s facă !/Se naște
Hristos

Dumidză s-n-avdagă ! /
Dumnezeu să ne înmulțească
S-bănaț, s – prucupsit / Să
trăiți, să pricopsiți
Di fumeal'i s-hărăsiț./ De
copii să vă bucurați.

Colindătorii își adaptau urările în funcție de dorințele prioritare ale familiilor, pe care le colindau. Erau urări pentru flăcăi de însurat și fete de măritat, pentru femei însărcinate și nou născuți, pentru casă și animale. Aveau, în repertoriul lor, chiar colinde adaptate, pentru astfel de situații. Iată un colind pentru băieței:

Un ficiuricu mușatu, mușatu/
Un băiețel frumos, frumos
Fumeal'ia su-l hârâsească/
Familiei să se bucure de el

Tu casa aistă ți n-aflăm / În
casa asta în care ne aflăm
Ș-tu casa ți nâ vinimu, / În
casa în care am venit

Noi vinimu tora s-vă urămu /
Noi am venit să vă urăm

Tră mult - an'i ficiuricu!
/ La mulți ani, să vă trăiască
băiețelul.

Există și colinde care, pe lângă urări, conțin amenințări, desigur, cu nuanțe umoristice, la adresa gazdei care nu-i răsplătește după cuviință, pe colindători:

Colinda melindra
Saravara godinara
Dă-n'i mae culaclu / D-mi
bunică colacu
Că- s-ț-acațu cucotlu/ Că de
nu, îți prind cocoșu
Ș -va ț -lu tal'iu filii, filii / Și
ți-l tai felii, felii

Ș-va s-lu măcu ti Stă Mărie /
Să-l mănânci de Sfânta Maria
C-ună botă di răchii! / Cu o
gură de rachiu

Acestea sunt numite, de Pericle Papahagi, formule descolindătoare.

În unele zone din Grecia, colindătorii erau invitați în casă și stăteau pe jos, ca să stea mieii lângă mamele lor. Acest obicei este practicat și în ajunul Anului Nou, cu deosebirea că, de data aceasta, colindătorii sunt invitați în casă să arunce sare pe foc, ca să pleznească duhurile rele, iar în timp ce sarea pâraia pe foc, ei spuneau

următoarea orăție:

„Oili cu n’ialili/ Caprili cu iedzl’i/ Vițili cu vițel’i/ cal’i, iapi cu mândzăl’i” etc.

Firește că aceste versuri trebuie să fie fragmente dintr-o urăție mai lungă, care însă nu s-a mai transmis.

În alte sate, se practicau adevărate scenarii, menite să sporească bucuria momentului. Astfel, la prima casă la care colindau sau la o casă nouă, li se așternea o cuvertură, peste care se aruncau poame, năut prăjit. Colindarii se tăvăleau să le culeagă, imitând behăitul oilor, cât de tare puteau. Era un obicei desprins din ocupația lor fundamentală - creșterea oilor. Acești păstori, atașați de eugenicul animal, aveau credința că Iisus Hristos va auzi acest behăit și își va aminti de oaia care l-a salvat de prigoana evreilor, ascunzându-l în lăna ei și, astfel, le va binecuvânta turmele să se înmulțească „ca spuza focului, ca stelele de pe cer și ca frunzele copacilor”.

După ce își terminau colinda, copiii atingeau cu toiagul vitele gospodariilor și hambarele, să fie cu spor, în anul care urmează.

Colindătorii erau primiți cu multă bucurie, să le aducă *ayisita săhărichi* (sfânta veste), – *amintarea Natului Ampirat* (nașterea Natului Împărat). Bătrânele își făceau semnul crucii și spuneau *vinu cu doara al Dumidză* (vin cu harul Domnului), privind spre cer, de unde trebuia să coboare acesta, în casele lor colindate.

Colindarii primeau un colac special făcut pentru această ocazie, nuci, mere, smochine. Pentru aceasta, aveau pregătită o ciomagă adâncită la un capăt, ca o lingură, pe care o întindeau spre a le fi puse darurile. Dacă primeau un colac prea mic, îl

agățau de poarta gazdei, făcând-o astfel de râsul satului.

Colindătorii se retrăgeau în zori, la casele lor, venindu-le acum rândul fetițelor mici să colinde. Peste zi, nu mai erau însă colinde veritabile, ci o parodie și o cerșetorie.

A fost odată, când satele „*s-cutrimburau di aurarea câmbănilor și di culindili a ficiuriților*” (se cutemurau de zgomotul clopotelor și colindele copiilor) își aminteau buncii noștri, cu nostalgie. Colindele lor, din vremuri străvechi, poate de când strălucea steaua Betleemului și peste

munții Macedoniei, plini de păstori locului, au astăzi iz de basm. Aceste datini s-au păstrat în deceniile de viață românească din Cadrilater, unde au fost colonizați aromânii, în mase compacte, între 1925-1935. Apoi au fost reluate, cu texte modificate, o perioadă, în satele și comunele din Dobrogea de Nord, unde au fost strămutate aceste familii, după 1940. Cam după un deceniu, copiii aromânilor au început să cânte colindele românești, pe care le învățau la școală. Unii le-au învățat chiar de la părinții lor, care le învățaseră și le îndrăgiseră, fiind mai melodioase, în școlile românești ce împânziseră Macedonia, începând din 1864. În 1909 - elevii Liceului din Bitolia, (Macedonia) au colindat pentru prima oară cu Steaua, după obiceiul românesc.

Generațiile de astăzi, încep să ducă și nostalgia acestora, ascultându-și copiii cântând colindele globalizării, în limba engleză, pe care mulți nici nu o înțeleg, bucurându-și sufletul, tot mai rar, în familie sau la câte un spectacol de promovare a tradițiilor, când aud:

Nâ daț i nu nâ daț? / Ne dați sau nu ne dați?
Daț-nâ vărâ nucă, / Dați-ne vreo nucă
Că nâ him pi ducă, / Că suntem pe ducă
Ș-vâru culacu ma mari, / Și-un colac mai mare
Că nâ-i multă-arcoari. / Că-i multă răcoare
Culaț mult s-nâ daț, / Colaci mulți să ne dați
Că nâ him curmaț. / Că suntem frânți
Curmaț di-alăgari / Frânți de oboseală
Că i dzuă mari / Că este zi mare
S-amintă Hristolu / S-a născut Hristos
S - avdă tutu laolu / Să afle toată lumea
Crăciunu hăirosu! / Crăciun fericit!

Maria PARIZA

Destinul unui căutător de certitudini, Vasile Canarache

Lui Vasile Canarache i se cunosc astăzi mai ales meritele ca director al unei importante instituții culturale aflată la începutul ei: Muzeul de istorie națională și arheologie Constanța. În această calitate i se atribuie șansa unor descoperiri importante în vatra vechiului Tomis: Edificiul roman cu mozaic, băile publice, numeroase bazilici, ziduri de apărare, morminte, statui. A fondat Acvariul din Constanța, Muzeul Callatis din Mangalia, Muzeul de artă plastică. A semnat mai multe lucrări de istorie dând dimensiuni noi, europene, muzeologiei constănțene. În cele șapte decenii de viață, însă, istoricul a fost devansat de ziaristul și editorul angajat în polemici naționaliste, fondatorul a trei publicații, redactor la cinci, colaborator ocazional la multe alte reviste.

A aparținut unui timp care a traversat lejer două societăți, fiind supranumit de către ambele părți proliferatorul de cultură, mai târziu singurul moșier comunist al României, istoric de vocație, filantropul. A știut să dea viață unor așezăminte, să fondeze ziare, să vagabondeze prin lume, să lupte și să spulbere adversitățile care-i apăreau în cale. A făcut politica generalului Averescu, crezând în iluziile politice ale acelui timp, apoi, după o lungă perioadă de încercări s-a înscris în Partidul Muncitoresc Român (PMR), convins că doar dintr-o asemenea poziție își va putea realiza influența în favoarea marii culturi naționale.

S-a născut la 6 februarie 1896 la Galați, în familia ceferistului Leonida Canarache. «Familia fiind împovărată cu 9 copii n-am putut urma la școală mai mult decât două clase secundare după care a trebuit să-mi câștig singur existența. (n.n. Într-o altă autobiografie, la puțin timp după aceasta scrie că a terminat 4 clase primare. Nu există nicio specificație că ar fi urmat și școli superioare. I se atribuie că a fost licențiat în istorie, dar această pregătire nu și-o recunoaște în nicio mărturie publică) Am fost rând pe rând vânzător de fructe, de ziare, băiat de prăvălie, lucrător tipograf și corector, apoi, în timpul neutralității 1915-1916, am condus la Constanța un ziar antiregalist și antigerman. ¹» Mărturiile acestea se găsesc în autobiografia scrisă citeț în 1964. De fapt, sunt două publicații: *Victoria* și *Varda*. În anul 1915, îl găsim fervent colaborator al cotidianului constănțean *Dacia*², ediție de seară, cu ultimele știri din țară și străinătate, semnând alături de Constantin Irimescu și C.P. Demetrescu, doi reputați ziariști locali. Canarache publica

¹ În Arhivele constănțene, fondul PCR, se păstrează autobiografia cu care și-a făcut târziu, la apusul vieții, intrarea în partidul muncitoresc. Posibil că autorul ei și-a fardat prin omisiune multe pasaje de viață.

² *Dacia*, Constanța, 1 iulie 1915-28 octombrie 1944, cotidian, de seară, continuatorul publicației *România Mare*, Constanța, 26 martie -28 iunie 1915 din a cărui redacție făcea parte și Vasile Canarache.

frecvent și poezii.³

Canarache avea la acea dată 20 de ani. A ajuns la Constanța, poate atras de mirajul mării, dar mai ales de valul descoperirilor arheologice care tocmai începuseră. Povestește în prefața uneia din lucrările semnate mai târziu: «Era în ajunul marelui război din 1916. Venisem în Dobrogea și începusem să răscolesc urmele istoriei vechi, răspândite pretutindeni în ținutul dintre Istru și Pontul Euxin. Abia atunci, atât de târziu, am putut cunoaște ce imensă bogăție, lăsată de lumea antică, ascunde caldarâmul de bolovani și nisip al târgului Mangaliei, ridicat pe spinarea ruinelor străvechiului Callatis, care a supraviețuit atâtor civilizații: a pietrei cioplite, a epocii metalelor, a strălucirii elene, a puterii romane, a lumii bizantine, a bancherilor genovezi și a semeției moscheelor cu minarete îndreptate sus de

³ Dumitru Constantin Zamfir, Octavian Georgescu, *Bibliografie comentată și adnotată*, Biblioteca județeană Constanța, 1985, p.106.

← tot, către înălțimile cerului albastru. (...). Oamenii aduceau la primărie și la cafenea bucăți de marmură frumos cioplită sau cu litere săpate, oale vechi, lustruite cu negru și cu roșu, monede de aramă și de argint, opaițe și pahare de sticlă, dar mai ales mici statuete de lut ars, cu resturi de culoare albă, albastră, roșie sau purpurie, cu praf și foiță de aur.”⁴ Trebuie subliniat că în iarna anului 1914-1915 fuseseră descoperite la Mangalia un întreg depozit de tipare pentru statuete de teracotă tip Tanagra și în campania de lucru din 1915 Vasile Pârvan lucrase intens pe șantier.⁵

Faptele sale de vitejie de pe front sunt evocate mai târziu: Înrolat în regimentul 13 Artilerie, în încheștarea de la Nămolosa, generalul rus Cerbacev și trupele sale în dislocare aveau nevoie ca cineva să meargă în recunoașterea frontului. Niciun ofițer nu s-a încumetat, în schimb tânărul soldat Canarache a plecat călare și a stat 3 zile și 3 nopți comunicând telefonic trupelor cum să înainteze. Pentru merite ostășești a fost ridicat în grad de caporal și decorat cu cea mai mare medalie, Bărbăție și credință cu spade, și decorația rusească Sf.Gheorghe.

La terminarea războiului, Vasile Canarache a plecat la Chișinău, ca redactor, la ziarul *România Nouă*, trimis de statul român ca propagandist, mai degrabă influențat de unioniștii care, văzându-și idealurile împlinite, își luaseră responsabilitatea înfăptuirii pe teren a marii uniri.

⁴ Canarache, V.Pontul Euxin, Măști și figurine Tanagra din atelierele de la Callatis, Mangalia, Muzeul de arheologie Constanța, 1969, p.10.

⁵ Vasile Pârvan, Scrieri, Editura științifică și enciclopedică, București, 1981, p.229

„Avenit războiul și a trebuit să plec, părăsind pentru o bună bucată de timp locul. Am peregrinat prin țări îndepărtate și m-am întors abia în 1921, cu dorul fierbinte de pământul dobrogean, și cu gândul că voi putea adânci lucrurile, că voi reuși să încheș ceva nou și interesant pentru cunoașterea comorilor vechilor civilizații de aici.”⁶

Vasile Canarache este prezent la București, la 11 ianuarie 1919, la Adunarea de constituire a Uniunii Ziariștilor Profesioniști, în redacția revistei *Hiena*, din strada Sărindar. Sunt împreună 50 de ziariști care-l propun ca președinte pe Nicolae Batzaria, dar după refuzul acestuia, la sugestia lui Pamfil Șeicaru, este ales Heinric Streitman, iar secretar Vasile Canarache. Acesta este prezentat drept licențiat în istorie și redactor la *Adevărul*⁷.

Nu știm cât timp a desfășurat Vasile Canarache activitate obștească pe frontul luptei pentru drepturile confracțiilor, dar îl găsim redactor la *Izbânda*,⁸ în perioada martie 1920-mai 1921, conform articolului din *Enciclopedia României* de Lucian Predescu⁹.

A plecat cu revoluționarii la Odessa, la Rostok, la Harcov, participând la

⁶ Canarache, V.Pontul Euxin, Măști și figurine Tanagra din atelierele de la Callatis, Mangalia, Muzeul de arheologie Constanța, 1969, p.5.

⁷ Istoria jurnalismului în date, coordonator Marian Petcu, Polirom, 2012, p.360.

⁸ În lista periodicelor semnalate de Silvia Grossu în Istoria jurnalismului în date, pag.527, ziarul lui Al.Terziman cu acest nume este datat 1931, Chișinău.

⁹ Predescu, Lucian. *Enciclopedia Cugetarea. Material românesc. Oameni și înfăptuiri ...*, București, Editura Cugetarea, 1940, p.234.

luptele dezorganizate de la Novorosinsk. Scria mai departe în autobiografie Vasile Canarache: „Am lucrat mulți ani ca reporter în problemele muncitorești la ziarele *Adevărul* și *Dimineața* și ca traducător din limba rusă, pe care o învățasem în timpul revoluției. Colecția acestor ziare poate arăta activitatea mea zilnică în favoarea mișcării muncitorești din țară și străinătate: făceam dări de seamă despre mișcarea muncitorească în toate sectoarele ei de activitate, scriam sub semnătură și inițiale ori pseudonim în favoarea minorităților etnice persecutate și împotriva acțiunilor huliganice studențești etc.” Din mai 1928 și până în ianuarie, anul următor, este impresar teatral, apoi, timp de patru ani este corespondent al publicației Brasso Lapok, un săptămânal de limbă maghiară din Brașov. Este trimis corespondent în Bulgaria în timpul revoltei antidinastice.

Sub titlul *Dușmanii mei*, Vasile Canarache, director-proprietar, riposta aducând în discuție vârsta sa fragedă: „Cum un copil de abia 20 de ani, venit de numai de 2 ani în Constanța, trece peste noi, scoate aici un ziar mic, se hârțăește cu toată lumea, ne sfidează și calcă cu pași repezi și mari spre o poziție plină de lumină și măreție?”¹⁰

„Mai târziu, împreună cu

¹⁰ Victoria, I,nr.39,19 aprilie 1916,p.1.

frații Kahane am întemeiat un ziar popular *Tempo* pe care l-am condus în calitate de director până în 1940. "Tempo" s-a susținut totdeauna singur, din tirajul neobișnuit de mare. N-a avut niciodată tipografie proprie și nu dispunea decât de capitalul necesar de la o zi la alta, strict necesar pentru tipar și hârtie pe o zi."¹¹

Tempo apare la București în iulie 1933 și își va înceta apariția în iulie 1940 ultimul număr, 2138, ajunsese în anul al VIII-lea. A existat și o ediția a doua. S-a ocupat constant de soarta refugiaților din Basarabia și Bucovina. Prezintă și fotografii. A apărut la început și la sfârșit numai în 2 pagini, apoi în 4. Numele lui Vasile Canarache este înscris în frontispiciul publicației ca director, uneori și girant responsabil. Predominau știrile externe, destul de puține reclame. Publică fotografii care însoțesc reportaje.

În 1942 Vasile Canarache era membru al comitetului Societății numismatice române, al cărei președinte fusese numit Constantin Moisil, publicând în *Buletinul Societății* articole precum *Regii sciți și regatele lor dintre Istru și Pontul Euxin*, comunicare susținută la primul congres de numismatică și arheologie din România din 1942.

În timpul celui de al doilea război mondial, după propriile mărturisiri, Vasile Canarache este arestat și închis în lagărul de la Tg. Jiu până în 1944, după care devine director general la Întreprinderea poligrafică „Scrișul literar”, asociat al Consiliului de Administrație al fabricilor de hârtie Bușteni și Piatra Neamț, apoi este cercetător științific principal

¹¹ Autobiografia a fost păstrată într-o colecție privată de către colaboratori apropiați ai lui V.C.

Primul sediu al Muzeului de istorie națională și arheologie a fost Palatul episcopal

la Institutul de Arheologie al Academiei.

În 1957 este primul director al nou înființatului Muzeu de Istorie Națională și Arheologie din Constanța, unde desfășoară o bogată activitate de șantier, descoperind și punând în valoare Edificiul roman cu mozaic, băile publice din cetatea Tomis, numeroase bazine, ziduri de apărare, morminte, statui. A fondat *Acvariul* din Constanța, *Muzeul Callatis* din Mangalia, *Muzeul de artă plastică*. A scris nenumărate lucrări de istorie.

A întreprins călătorii cu caracter arheologic în Bulgaria, Grecia, Franța. A semnat lucrări precum *Importul amforelor șampilate la Istria* (București, 1957); *Tomis* (București, 1961); *Tezaurul de sculpturi de la Tomis* (București, 1963); *Ghidul cetății și Monumentului de la Adamclisi* (București, 1965); *Ghidul Muzeului regional de arheologie Dobrogea* (București, 1965).

Revista „Tomis” a fost proiectată și un prim număr realizat de către un grup de intelectuali ai urbei, în 1965, chiar în locuința lui

Canarache, a cărei soție, Ana Canarache era un reputat filolog. Numele său apare des în coloanele publicației tomitane, sub articole științifice dedicate istoriei. Este greu să condensezi, scria Adrian Rădulescu, într-un medalion dedicat înaintașului său la cârma muzeului¹² - volumul uriaș de muncă la care s-a angajat acest om, plin de entuziasm și de intenții proiectate către un țel urmărit încă din tinerețe: salvarea patrimoniului arheologic, fie cel care zăcea încă în straturile grele de pământ, fie cel risipit în anonimatul colecțiilor particulare. El se obliga, voluntar și deferent, să organizeze un muzeu al colecțiilor arheologice. Ceea ce a și realizat spre folosul generațiilor viitoare. Și unde a consacrat un spațiu generos și publicisticii dobrogene de care fusese atât de legat în toată viața sa.

Aurelia LĂPUȘAN

¹² Adrian Rădulescu, Vasile Canarache la Constanța: 1956-1969, *Analele Dobrogei*, serie nouă, anul II, 1996, nr.1, p.75-78.

Obiceiuri de iarnă în comuna Saraiu

Ajunși în comuna Saraiu stăm de vorbă cu Mihai Brăteanu, informatorul nostru. Originar din Saraiu, acesta are rădăcini oltenești, bunicii săi provenind din zona Argeșului. Născut în 1938, pe 20 iulie, Mihai Brăteanu are acum 76 de ani. Acesta ne-a împărtășit câteva fragmente legate de viața tradițională a comunității și aspectele pe care aceasta le îmbracă în perioada sărbătorilor de iarnă.

Ca în orice comunitate care încă mai păstrează interesul pentru tradiție, și în Saraiu obiceiurile legate de sărbătorile de iarnă se află și acum la mare cinste: "Porcu îl tăiam la Ignat și făceam pomana. Când tai porcu când se despică iei de peste tot câte puțin, pui la ceaun, aduci și o varză întreagă și pui carnea cubulețe, așa mai mărișoară și le pui la cratiță, de tuci. Pui acolo și o prăjești, se face și o mămăligă și se mănâncă toate cu untură și cu brânză dospită. Se bea și un pahar de vin sau de rachiu și pe urmă ne apucam să aranjăm porcu, să-l împărțim.

În noaptea de Anu Nou se aduna un grup de femei. Cele care vroia să se mărite erau legate la ochi și le dădea la fiecare câte o ață în mână și le trimitea la gard. Și lega ața ai de o șipcă din gard. A doua zi se ducea să vadă cum e scândura: strâmbă, dreaptă, covârșită, așa îi era norocu."

Atât pentru copii cât și pentru adulți, perioada colindelor era una cu totul specială, a bucuriei și a reconfigurărilor de statut pentru tinerii învățați:

"Începând de la Sfântul Nicolae se aduna într-o casă

flăcăii mari să facă repetiție. Noi, ăștia mai mici, mai pe lângă casă, mai pe lângă tocu' ușii ascultam, că așa era, nu îți dădea voie ăia mari să stai acolo cu ei. Și furam colindele. Apoi a trecut timpul, flăcăii mari s-au căsătorit, au plecat militari și am rămas noi să mergem cu colindatu. Ceata era și din cincisprezece-douăzeci de persoane și se împărțea în două cete a câte zece persoane. Apoi ceata de zece se împărțea în două: cinci cu cinci. Mergeam cu colindu în noaptea de Ajun. Și unii cânta o strofă, alții o strofă și ieșea frumos colindu. Băieții alegea un casier, un băiat mai cu vază, să fie prezentabil da să fie și cinstit. Și am fost și eu casier vreo doi-trei ani la rând. Cu colindu când mergeam nu primeam nimic în seara respectivă. A doua zi pleca băiatu care era numit casier și îi dădea bani cei la care fusem cu colindu. A doua zi umbla prin sat.

În seara de ajun când mergeam la colindat, ceream voie gospodarului: "Primiți colindători?" "Da". "Ce colind doriți?" "Pe ăla." Colindam la geam afară. Dacă proprietarul avea o domnișoară, întrebam: "Se colindă domnișoara?" "Da". "Când?" "Măine la doișpe."

1962. Colindători din Saraiu cu tradiționala Capra

"Cine vrei să facă parte din grupul de colindători?" Și gazda își alegea cinci sau șase băieți. Și mergeam a doua zi și cântam colindul de fată mare. ăla era cam așa:

Fericiți, Doamne, 'cest domn bun / Oileram, doilerai, Doamne / 'Cest domn bun, jupân cutare, / Oileram, doilerai, Doamne / Căci mi-are de-o fată mare, / Oileram, doilerai, Doamne / Fată mare pe cutare. / Mi-o ceruse boieri mari, / Boieri mari de pe la curți / Mi-o ceruse și nu vruse, / Că-i cere de-o zestre mare, / Cere-și mii, cere-și moșii / Cere-și plug cu boi plăvici, / Cu argați, cu pogonici. / Și mai cere, zestre cere, / Cere mia de mioare, / Iese-n vară fătătoare. / Cere suta de cornute, / Iese-n vară tot mai multe. / Și mai cere, zestre cere, / Cere-a zecea din

berbecea. / Cum dai zecea din berbecea / Intră icea-n cetlărel, / Cetlărel de ștergărel. / Pusei fața în albeală, / Buze moi la rumeneală, / Gene, sprâncene la cerneală. / Lua ia dintr-o mie / Și-o rochie de coptărie / Și-un brâu lat din Țarigrad / Și papuci de pe la turci. / Iar cutare rupse și grăise: / Ce stați, frați așa-ntristați? / Ce v-am cerut nu v-am luat, / Ce vom cere-am să vă iau, / Pe bun murguleț din grajd, / Țeselat și-nfrăurat, / Cum e bun de-ncălecat. / Meargă-și cal pe lângă cal, / Voinic pă lângă voinic, / C-așa-i legea din bătrâni, / Din bătrâni, din oameni buni. / Iar și cutare cea frumoasă / Ea să fie sănătoasă, / Cu-a' ei frați, cu-a' ei părinți, / Cu-a ei dragi de ibovnici. / La mulți ani cu sănătate, / Oileram, oilerai, Doamne!

Bineînțeles, colindătorii erau răsplătiți cu prisosință: "Colindam fata în casă apoi ne pune masa: rachiu, cozonac, vin roșu, pișcoturi de casă. La plecare ne dădea gazda un colac mare, împodobit cu flori. Pe ăsta îl tăiam la câți eram și îl împărțeam. Colacu ăsta se făcea la cuptor pe paie, în ceaun de tuci."

Refuzul de a primi ceata colidătorilor putea atrage o pedeapsă simbolică din partea acestora. Nu însă în toate cazurile revanșa îmbrăca forma cea mai severă.

"Dacă nu ne primea cu colindu', mai era câte unu din ceată care lua poarta. Da poarta o lua dacă era în curtea respectivă o fată mai frumușică și nu prea îi dădea atenție la respectivu'. Țăla rămânea mai la urmă și lua poarta și o dădea pe derea."

Practicat numai de copii, mersul cu Steaua avea - în acest context local - un alt text decât cel consacrat în zona Munteniei:

"În prima zi de Crăciun se mergea cu **Steaua**, mergea copilașii până în cinsprezece ani. Steaua era făcută dintr-o veșcă de ciur găurită, se trăgea prin ea două bețe în formă de cruce și se ornamenta cu hârtie creponată. Înăuntru îi puneai un clopoțel și o icoană. Și se cânta un colind: În oraș la Bethleem / Veniți boieri să vedem/ Căci astăzi ni s-a-mplinit/ Prorocirea de demult./ Când se va naște Hristos/ Mesia chip luminos/ Din Fecioara Maria / Și din neamu' lui Avraam / Din sămânța lui David / Și din Duh Sfânt zămislit. / Trei crai de la Răsărit/ La-nchinare au venit, / Daruri scumpe aducând,/ Și către Hristos zicând:/ Culcă-te-mpărat ceresc,/ În sălaș dobitocesc./ Te culcai pe fân uscat,/ De îngeri înconjurat,/ Craii te vor lăuda / Și mărire îți vor da. / Mărire-ntru cei de sus / Și pace pân' la apus, / Mărire-ntru cei de jos / Și pace pân' la Hristos.

Colindul acesta de stea se cânta în casa gospodarului, nu la geam.

În ajunul Anului Nou copilașii până în zece ani, băieți și fete, plecau cu un colind numit "**Prichi**": Prichi, prichi-n revărsat, / Nici cocoșii n-au cântat, / Nici noi n-am întârziat. / Câte flori sunt pe pământ, / Toate merg la jurământ, / Numai floarea soarelui / Șade-n poarta raiului / Și-l păzește pe Hristos / Ca un trandafir frumos. / Raiule grădină dulce, / De la tine nu m-aș duce, / De mirosu' florilor, / De glasu' păsărilor. / La Anu' și la mulți ani!

Repertoriul obiceiurilor de iarnă comporta și alte manifestări în afara colindului de ceată. Dintre acestea, informatorul nostru amintește obiceiul de a merge în ajunul Anului Nou cu *Capra*, *lapa* și *Plugușorul*. Pe lângă text, avem

bucuria de a afla și câteva detalii legate de confecționarea lepei.

"*lapa* era făcută dintr-o căpățână de cal, modelată frumos, cu două linguri de lemn în loc de urechi, corpul era făcut dintr-o scară mică de lemn, peste care se arunca un polog. Era purtată de doi flăcăi, unu stătea în față și altu în spate. I se pune și căpăstru și era ținută de un alt flăcău. Mai era doi care zicea urarea. Aia era cam așa: "Frunzuliță de mărar,/ Bună seara gospodar,/ Gospodari și gospodine, / Și voi tinere copile,/ Dați-vă pe lângă mine, / Să vă spun ceva de bine, / Că-i de bine, că-i de rău, / A venit și Anul Nou. / A venit Vasile Sfântul, / Și mi-o luat căciula vântul, / Și mi-o dus-o prin copaci, / Să mi-o umple cu colaci: / Noi suntem șapte plugari, / Doi te ură, / Doi te fură, / Doi îți umblă prin șură, / Iar altul, mai hoțoman, / Înhață găina din cuibar / Și-i mai dă un pumn în cap, / Să nu zică cotcodac. / La Anul și La mulți Ani!"

Un alt obicei atestat în Saraiu este și cel al mersului cu **Struțul**. Mai rar întâlnit (decât mersul cu lapa, Plugușorul ori Capra), chiar unic în județul Constanța, mersul cu Struțul a pătruns în zonă prin contribuția directă a lui Petrică Blaj, originar din Moldova. Câteva date legate de acest obicei ne oferă informatorul nostru, Nicolae Brașoveanu, un localnic din Saraiu. În vârstă de 47 de ani, acesta este un bun cunoscător al obiceiului, el însuși practicându-l încă din adolescență, mai exact de la vârsta de 14 ani: "Struțul era făcut dintr-un lemn de brad, că ăla se modelează mai ușor la tâmplărie. Din lemnul ăsta era făcut capul unui struț cu cioc, gâtul lung și corpul împodobit. Gătu ăsta se aduna sau se

← întindea. Mai era vânătoru, stronovitu (cumpărătorul), doi balauri. Și colindu era cam așa:

Vânătorul: Foaie verde de trei brazi, / Eu sunt vânător viteaz, / Dimineața m-am sculat, / Și-am plecat după vânat. / Ajunsei la un pârâu / Și deodată ce văzui / Struțu' ăsta-mpodobit, / Struțu' ăsta-mpodobit. / Pusei pușca, trasei foc / Și-l opri din zbor în loc.

Stronovice: Bună ziua, măi voinice!

Vânătorul: Bun ajuns, măi stronovice!

Stronovicele: Ce naiba ai adus aicea mă? / Vultur, pajure, pasăre de mare, / N-am văzut în astă seară.

Vânătorul: Ce vultur, pajure, pasăre de mare, mă? / Este-un struț mare și frumos / Adus tocmai de la Podu Roșu.

Stronovicele: De vânzare nu-i cumva?

Vânătorul: De vânzare, de vânzare!

Stronovicele: Și cât ceri măi frățioare?

Vânătorul: Patru sute și cinci lei / Și iei struțu' cum îl vezi.

Stronovicele: Ține banii trei sutare.

Vânătorul: Astă treabă nu pot face.

Stronovicele: Ține banii patru sute / Treaba cu noroc se face. / Să ai parte și de pene / Și de ouă și de tot folosu' lui.

Refren (toți): Struțu' meu cu pene verzi, / Hop șoaia mă / După fete te repezi, / Struțu meu cu pană albă, / Hop șoaia mă, / De balauri n-are teamă, / Te-am adus cu avionu', / Să petreci Revelionu'. / La anu' și la mulți ani!"

Referent,
Ana-Laura PARFINOV

1968. Ceată de colindători la Pecineaga

Niculițel - Jocul Ursului

Ciobanu - Alaiul cerbului

Luncavița - Ceată de colindători cu Mosoiu. Fotografii din colecția Dumitru Galav

Sărbătorile sfârșitului de an la greci

Perioada sărbătorilor de iarnă în Grecia începe în ajunul Crăciunului și durează până la Bobotează. În aceste 12 zile (Cele 12), numeroase tradiții, nu o dată proprii diferitelor zone, sunt celebrate pe tot întinsul Greciei. Aceste tradiții sunt rezultate din contopirea sărbătorilor creștine clasice cu cele păgâne. Către sfârșitul epocii romane, Biserica a înlocuit sărbătorile păgâne, precum Saturnaliile, Calendele etc., transformându-le în sărbători creștine.

În timpuri străvechi, perioada Crăciunului nu reprezenta zile de bucurie și destindere, ci victoria luminii asupra întinericului. Nu întâmplător 25 decembrie se află la puține zile de solstițiul de iarnă, când noaptea este mult mai lungă decât ziua. Era celebrată atunci nașterea zeului Mithra, Neînvinsul Soare, la 25 decembrie, sărbătoare ce avea să devină, la mijlocul secolului IV d.Hr., ziua de aniversare a Nașterii lui Iisus Hristos, Noua Lumină a lumii. Conform obiceiurilor, fiecare casă se

împodobește cu macheta unui vas de lemn, mai mică sau mai mare, decorată cu ghirlande luminoase sau cu lumânări. În antichitatea clasică, la Atena, dar și în insulele Ionice, reprezentarea unui vas era plimbată prin oraș, pentru a vesti tuturor sfârșitul iernii. Apoi, în primele veacuri ale creștinismului, grupuri de tineri umblau din casă în casă, ținând în brațe un vas în miniatură și cântând „Kalanta”, ce vestea sosirea Sfântului Vasile.

Bradul de Crăciun înlocuiește azi tradiționala miniatură a corabiei antice, deși vechea credință se perpetuează în unele insule, ba chiar în vitrinele și casele orașelor se constată o revenire a ei. Pomul de Crăciun nu reprezintă o tradiție grecească, în anumite zone ale țării precum și în Asia Mică grecii, în seara de Crăciun, puneau pe masă o pâine în formă de cruce, în care

înfigeau o ramură de măsline și o înconjurau cu fructe uscate, portocale și smochine.

Întreaga familie se reunea în jurul acestei pâini rituale, o ridicau cu toții de trei ori de pe masă, cântând în acest timp „Hristos a venit pe lume”, iar masa asta era închinată Sfintei Fecioare. Astfel împodobită, pâinea era păstrată în fața Iconostasului până la Bobotează, când putea fi mâncată.

Bradul de Crăciun reprezintă, întrucâtva surprinzător, o tradiție bavareză, ce a apărut în Grecia odată cu înscăunarea regelui Othon, mai exact cu venirea curții princiare a acestuia (1839). Foarte curând, bradul împodobit cu cadouri și lumânările a pătruns în saloanele aristocrației, dar a fost nevoie să vină epoca de dezvoltare economică, de prosperitate de după al doilea război mondial pentru a-l întâlni și în căminele oamenilor de rând. Sărbătorile de sfârșit de an din Grecia sunt marcate de trei mari sărbători: Crăciunul, Anul nou și Boboteaza, cât și de două personaje legendare, Sfântul Vasile și Kalikantzari.

Mihnea HAGIU

Membrele familiei Lichiardopol din Constanța

Familia Lichiardopol la masa de Crăciun

Musulmanii au intrat în anul 1436

Musulmanii au sărbătorit Anul Nou cu aproximativ două luni înaintea noastră, potrivit Calendarului Islamic. La data de 25 octombrie 2014 ei au intrat, așadar, într-un nou an Islamic, și anume 1436. Ziua de 25 octombrie a fost de mare importanță pentru Lumea Islamică, reprezentând ultima zi din anul calendaristic Islamic și totodată începutul lunii Muharrem.

Musulmanii au ca Anul Nou evenimentul ce rememorează începuturile Islamului - când pe data de 16 Iulie 622 Profetul Mahomed a pornit în

Calendarului Musulman. Emigrarea Profetului Mahomed alături de bunul și credinciosul său prieten, Ebu Bekir, e considerat Anul 0 pentru musulmani (anul musulman având doar 354 de zile) și, potrivit tradiției, atunci Profetul Mahomed a început propovăduirea credinței în Allah/Dumnezeu în toată lumea islamică. Anul Nou Islamic se numește Hicri Yilbaşı iar data sa în fiecare an Selenar/Lunar este 1 Muharrem.

Emigrarea Profetului Muhammed (S. A. V.) împreună cu adepții săi, populație musulmană ce l-a urmat, este cunoscută sub denumirea de Hijra, și reprezintă în fapt părăsirea orașului Mecca și stabilirea lor în orașul Medina, eveniment ce a avut loc în anul M.622.

Emigrarea le-a dat putere musulmanilor și astfel s-a putut cuceri orașul Mecca.

Emigrarea a fost o călătorie sfântă ce a întărit credința celor ce au participat, a dat noi forțe Lumii Islamice, a dus la răspândirea Islamului în întreaga Lume și nu în ultimul rând a proslăvit numele lui Allah (C. C).

În perioada lui **H. Omer(r.a)**, plecând de la însemnătatea emigrării, s-a pus în practică și Calendarul Islamic. Datorită însemnătății pe care o poartă, luna Muharrem a fost desemnată drept prima lună din anul calendaristic Islamic.

Un alt eveniment istoric care dă un plus de însemnătate lunii Muharrem este martirizarea nepotului **profetului Muhammed (S.A.V)**, **H. Huseyin** în orașul Kerbela.

De aceea, a 10-a zi a lunii Muharrem, este o zi cu o însemnătate și valoare spirituală atât de mare, fiind celebrate, în întreaga Lume Islamică, drept Ziua de Așura.

Pregătirea mâncării de Așura, împărțirea și servirea acesteia între musulmani este o tradiție ce leagă și întărește noi relații de prietenie și totodată duce la întărirea relațiilor dintre enoriași.

Scopul acestei sărbători este de a bucura oamenii, de a-i apropia pe musulmani, de întărire a sentimentului de fraternitate și cel mai important, reamintirea emigrării Profetului, a tragicului eveniment de la Kerbela unde nepotul Profetului, Huseyin, a fost martirizat.

Adina BOCAI

1930. Tineri musulmani din Techirghiol

călătoria istorică de la Mecca la Medina. Acest eveniment este considerat de musulmani data de începere a unei noi ere în istoria civilizației și implicit marchează începutul

Crăciunul la germanii dobrogeni

Între 1893 și 1940 au existat în Dobrogea 40 de localități în care trăiau mai mult de 10 familii germane sau austriace, o pătrime a coloniștilor fiind de confesiune catolică și trei pătrimi de confesiune evanghelică.

Populația germană de pe teritoriul Dobrogei a avut din punct de vedere istoric o perioadă scurtă, doar un secol. Dar ceea ce a rămas după repatrierea din 1940 se consideră a fi o importantă moștenire culturală, arhitecturală, socială.

O parte dintre tradițiile acestei minorități s-a păstrat și este celebrată cu fiecare nouă sărbătoare pe care anul o aduce. La sediul Forumului Democrat al Germanilor din România, filiala din Constanța, se strâng cu aceste prilejuri etnicii germani pentru a sărbători, pentru a se simți parte a aceleiași comunități în care au crescut și s-au format.

Crăciunul este una din marile sărbători creștine, care aducea multă bucurie și populației germane din Dobrogea. Conștiința apartenenței la comunitate oferea sprijin și alinare, în special acestei etnii venite de curând într-un spațiu mai degrabă neprimitor.

Sărbătoarea Crăciunului era precedată de Advent, adică de perioada de „așteptare a nașterii Mântuitorului”. Adventul începea în cea mai apropiată duminică de 30 noiembrie prin împodobirea unei coronițe de brad cu 4 lumânări. În prima duminică se aprindea doar o lumânare, se intonau cântece de Crăciun și se mânca turtă dulce, pregătită de membrii familiei împreună. În a doua duminică se mai aprindea o lumânare în coroniță s.a.m.d. În ultima duminică a Adventului ardeau toate cele 4 lumânări în așteptarea Crăciunului.

În satele catolice din Dobrogea mai exista și obiceiul

ca, în ziua de Crăciun, fete îmbrăcate în alb, așa numitul Christkind (Mântuitorul Copil) să meargă din casă în casă, însoțite de icoana sfântului Iosif și de un măgaruș. Uneori, în locul icoanei și al măgarușului, se costumau corespunzător câțiva băieți. Fetele împărțeau copiilor cuminiți daruri. Le mai însoțea și “Beelzebub” (un alt copil costumat în drăcușor), care le era destinat doar celor răi și neascultători. Obiceiul ca Mântuitorul Copil să fie însoțit de măgaruș se mai regăsește ca tradiție de Crăciun în regiunea Alsacia din Germania, adică regiunea de unde provenea majoritatea germanilor dobrogeni.

În colonia Mangeapunar (actualmente Costinești) Christkind era însoțit de alte trei fete ce purtau un cap de bou, o coroană și o sabie. După ce intrau în casă, cântau următorul cântec:

Alle Jahre wieder
kommt das Christuskind.
Auf die Erde nieder,
Wo wir Kinder sind.

Kehrt mit seinem Segen
Ein in jedes Haus.
Geht auf allen Wegen,
Mit uns ein und aus.

Tret' rein, tret' rein,
Du frommer Christ.
Gott voller Gnade
Von dem Übel sage.

Von dem liebsten Jesulein
Der Stern wird sich heben
Zu dir, Jungfrau rein.

Din an în an revine
Mântuitorul
Pe pământ.
Unde suntem noi, copiii.

Binecuvântează
Fiecare casă.
Ne însoțește
Pe toate drumurile noastre.

Vino-năuntru,
Creștine bun.
Domnului milos
De rele-i povestește.

De la iubitul nostru Iisus
O stea se va ridica
Către Tine, Maică Sfântă.

← După acest cântec fetița Christkind îi întreabă pe părinți dacă le-au fost cuminți copiii. Dacă răspunsul este pozitiv, copiii primesc de la Christkind cadouri.

La plecare se cânta:

Jetzt legen wir alle die Hände aufs Blatt

Und sagen euch alle ein schön' gute Nacht.

Oh Jesulein süß, oh Jesulein süß,

Gelobt sei Jesus Christus.

(Acuma cu toții din carte cântăm/și vă spunem noapte bună./Iisuse drag, Iisuse drag,/ Slăvit fie numele tău.)

De-a lungul anilor această tradiție s-a schimbat. O primă și evidentă deosebire o găsim în transformarea lui Christkind în Moș Crăciun.

O altă tradiție de iarnă a germanilor dobrogeni era prilejuită de venirea Anului nou. În ultima noapte din an flăcării mergeau pe la casele oamenilor cântând un cântec cu urări pentru anul ce urma să vină. Apoi trăgeau cu puștile sau pistoalele, un obicei foarte

răspândit printre germanii de pretutindeni. În zona de sud a Rusiei se păstrează și acum acest obicei, deși germanii au părăsit de mult acele locuri. Acest obicei avea la bază credința că prin mult zgomot (împușcături, pocnete de bici sau alte zgomote puternice) se poate îndepărta răul sau deochiul.

Acestea erau așadar sărbătorile și obiceiurile mai importante, din timpul iernii, ale celor care, cândva, formau o comunitate distinctă în Dobrogea. După 1941 a

rămas mai mult amintirea germanilor de aici și câteva obiceiuri care încă dăinuie ... Din păcate, după 1990, un fenomen similar – chiar dacă nu chiar atât de drastic – s-a petrecut în Transilvania cu sașii și cu șvabii, plecați definitiv în Germania.

În imagine, studenți ai Facultății de Litere la cursul de limbă germană contemporană. Lângă brăduț ard două lumânări din coronița de Advent.

Conf.univ.dr.Maria MUSCAN

Știați că?

... Școala germană datează la Constanța din 1892, odată cu biserica evanghelică? Comunitatea evanghelică a fost organizată de H.W. Pastor, șeful de depou CFR, și Franz Pleuss, directorul Hotelului Carol, construit de englezi. Serviciul religios evanghelic se ținea la început chiar în spălătoria hotelului. Biserica evanghelică a fost construită după planurile inginerului din Pomerania Max Wegner. Pe frontispiciul bisericii se aflau scrise versurile lui Martin Luther: «Eine feste Burg ist unser Gott». Noua biserică a fost inaugurată în 1895, contribuind pentru construcția ei regele Carol și regina Elisabeta.

În 1901, văduva unui mare fabricant de bere din București, Sofia E.Luther, a donat casa ei din strada Tache Ionescu cu toate dependențele și imobilul pentru un local de școală germană. La începutul primului război mondial comunitatea germană număra la Constanța 260 suflete.

... În orașul Heilbronner există o asociație a germanilor din Dobrogea și Cadrilater menită a-i aduna pe cei plecați de-aici și a perpetua spiritul dobrogean peste hotare? Soții Albert și Gerlinde Stiller Leyer au realizat în anii din urmă două valoroase monografii, una din ele numindu-se "Cartea de-acasă a germanilor dobrogeni".

Personalități dobrogene Valerian Petrescu

primară în comuna Ștefănești (1906-1911). În perioada 1911-1920, a urmat Școala pedagogică și Gimnaziul „Gheorghe Șincai” din București și la Siliștra, studiile sale liceale fiind întrerupte de Primul Război Mondial, când a luptat ca voluntar în armata română în Moldova. A urmat, apoi, Facultatea de Drept din București (1920-1922).

Activitatea de avocat și-a început-o la Călărași (1922-1924), devenind, apoi, judecător substituit de procuror la Siliștra (1924-1925), ajutor de judecător și judecător la Hârșova (1925-1929), judecător la Constanța (1929-1941) - aici a fost și președinte al Tribunalului (1938-1939) -, procuror și consilier la Curtea de Apel de la Babadag (1941-1943), a revenit la Constanța în 1943, la București (1942-1948), funcționar și jurisconsult la Constanța și Hârșova (1948-

1949), apoi la Constanța și, din nou, București. A fost pensionat în 1959.¹

Activitatea lui Valerian Petrescu cuprinde articole publicate în „Neamul Românesc” (*Tranziții sociale*, nr. 116, 26 mai 1921; *Cum ne unificăm cu Ardealul?*, nr. 3, 12. ian. 1924; *Examenale de capacitate ale magistraților*, nr. 282, 11 dec. 1924; *Un bilanț și o mângâiere*, nr. 17, 23 ian. 1925; *Urme turcești în Cadrilater. Studii și documente (I)*, nr. 72, 29 mar. 1925/ și în „Analele Dobrogei”/; *Idem (II)*, nr. 75, 2 apr. 1925; *Moscheia și cimitirul turcesc din Osman Facî*, nr. 144, 28 iun. 1925; *Cooperația și agricultura. Cronică economică și socială*, nr. 162, 20 iul. 1925; *Turtucaia*, nr. 191, 27 aug. 1925; *De la Siliștra la Hârșova. Note de călătorie*, nr. 1, 1 ian. 1926; *Comitagi*, nr. 22, 29 ian. 1926; *Biserica și Muzeul din Hârșova*, 1926), „Poporul Românesc. Revistă pentru răspândirea culturii la sate”, București (*M. Eminescu*, 1932, p. 375-376; *Un monument marelui Eminescu la Constanța/* iscălit P./, p. 379, 1932/ cu republicarea fotografiei machetei monumentului/).

De asemenea, a publicat schițe și nuvele, în care a descris peisajul dobrogean și impresii din această zonă, în „Analele Dobrogei”, revistă apărută la Cernăuți (*Eminescu și Marea*,

Valerian Petrescu, la vânătoare

Valerian Petrescu s-a născut pe 20 noiembrie 1898, în comuna Ștefănești, județul Ilfov. Părinții săi: Elena Constanța Hristea Ilie (1862-1932) și Enache Petrescu (1858-1941) - preot la Ștefănești (comună ce făcea parte, atunci, din județul Ialomița, iar acum din Ilfov) și la Negru Vodă (comună lângă Călărași). Cei doi s-au căsătorit în 1880 și au avut 10 copii, dintre care au trăit 2 fete și 3 băieți.

Valerian este mezinul familiei. Acesta s-a căsătorit cu Maria Florica Găliceanu - născută la Călărași, pe 3 aprilie 1902 -, fiica Elenei și a lui Iancu Găliceanu, preot din Călărași. Maria Florica Petrescu a fost casnică. A avut preocupări literare: a scris un volum de proză, un altul de poezii, patru piese de teatru, nepublicate. Aceasta a decedat pe 27 februarie 1958, la București. Împreună, au avut un singur băiat, Tiberiu-Arcadiu Petrescu, născut pe 18 ianuarie 1925, la Călărași, medic neurolog, căsătorit, în 1961, cu dr. Xenia Marinescu, cu care nu a avut copii.

Revenind la Valerian Petrescu, acesta a făcut școala

¹ MINAC, Depozitul de Istorie Medie-Modernă-Contemporană, inv. 3367 (în continuare MINAC) - biografia realizată de Arcadie Petrescu tatălui său

Valerian Petrescu la Vadu Oii,
la vânătoare.

XII, fasc. 1, 1931, p. 26)²; *Urme turcești în Cadrilater*, XII-XIV, 1932-1933, p. 53-56) și în reviste constănțene, precum „Gânduri de la Mare” - revistă literară - (*Patria lui Ovidiu*, nr. 9-10, 1939; *Balcic*, nr. 1-3, 1940; *Peisaj dobrogean*, nr. 1-4, 1941³; *Iarnă dobrogeană*, nr. 1-5, 1942), în „Pontice” (*Fata Morgana*, nr. 3, 1939, p. 68-71; *Miholca*, nr. 1-4, 1940, p. 42-51; *Balcic*, nr. 5-8, 1940, p. 24-26; *Eminescu și Marea*).

Semnătura lui Valerian Petrescu este prezentă și la nivel național, în reviste: „Universul literar” (*Ion Dragoslav*, nr. 9-10, 1944; *Pădurea*, nr. 10, 1944; *Mâța*, nr. 12, 1944; *Ali Gazi Pașa*, nr. 20, 1944; *Heracleia*, nr. 27, 1944; *Coana Sița Filipeanu*, 1944; *Eminescu la marginea*

² Despre acest articol, Puiu Enache scrie: „dovedind simț analitic, emitea câteva judecăți subtile privind poezia eminesciană de inspirație marină”. Puiu Enache, *Scriitori și reviste la Pontul Euxin...*, p. 230

³ *Peisaj dobrogean*, „în realitate niște note de vânător pline de culoare și prospețime, însă”, scrie Puiu Enache în *Scriitori și reviste la Pontul Euxin...*, p. 253-254

mării, 16 aug. 1934, p. - ediție de București -, nr. 17, 1934 - ediție de provincie -) și „Semnal” (*Un erou/ Rubrica Vorbe de clacă*, nr. 1075, 15 nov. 1945).

Amintim și activitatea sa publicistică cu caracter cinegetic în: „*Revista Vânătorilor*”, București (*Noțiuni despre vânătoare*, nr. 5, 1928, p. 77-78; *Stârcul alb*, nr. 3, 1929, p. 38-40; *Idem*, nr. 6, 1929, p. 108-110; *Pe baltă la vânătoare de pelicani*, nr. 9, 1929, p. 152-163; *Idem*, nr. 10, 1929, p. 163-164; *Pe marginea unui articol polemic*, nr. 8, 1930, p. 123-124; *Ceva despre baltă*, nr. 10, 1930, p. 147-148; *Legea pentru protecția monumentelor naturii*, nr. 1, 1931, p. 2-3 etc. De altfel, Valerian Petrescu este autorul unui volum de eseuri de vânătoare, *Kynegeticos*, apărut la Ed. Adevărul, București, în 1937⁴, stilul acestuia asemănându-se cu cel al lui Sadoveanu.

Activitatea sa publicistică a fost completată de susținerea, în toată țara, a cca. 80 de conferințe cu teme de geografie, literatură și, fără îndoială... Mihai Eminescu.⁵

În manuscris au rămas o serie de lucrări, precum volumele: *Monumente ale naturii în România*, 200 p.; *Vadul Oii, viața romanțată a unei vulpi*, 200 p.; traducerea romanului naturist *Tarka, la loutre* de Williamson; precum și articole-schițe: *Ciorile*, *Despre doi pui de vulpe și despre doi*

⁴ MINAC deține ciorna acestui volum, scrisă de mână.

⁵ MINAC, inv. 3364, 3366, 3367

braconieri, *Domnul Prim*, *Ioan Roman*, *Efluviiu*, *Mitică*, *Moment Eminescu*, *Istoriisiri despre lupi și despre vânători* etc.

RIDICAREA STATUII LUI EMINESCU

Însă, în conștiința constănțenilor, numele lui Valerian Petrescu este legat de Comitetul „Pro Eminescu” pentru ridicarea statuii poetului la marginea mării, al cărui secretar a fost, între 1931-1934⁶, după decesul inițiatorului acestui proiect, I.N. Roman.

Între 1931-1933, activitățile culturale fuseseră orientate mai ales spre strângerea de fonduri necesare. În acest sens, Liga Culturală secția Constanța votează un prim fond bănesc în acest sens. Macheta monumentului este prezentată în primăvara lui 1931 de sculptorul Oscar Han. Monumentul este inaugurat pe 15 august 1934.

Valerian Petrescu este prezentat, peste ani, ca „un om tenace și întreprinzător”⁷ în calitatea sa de secretar al Comitetului „Pro Eminescu”.

Fiul său scrie despre Valerian Petrescu că, și de pe această poziție, tatăl său a desfășurat o intensă activitate culturală, ridicarea monumentului reprezentând pentru el „realizarea cea mai de seamă a vieții sale. A păstrat o mare parte din arhiva Comitetului alcătuită din peste 100 scrisori de la personalități literare (M. Sadoveanu, T. Arghezi, T. Vianu, etc.) atestând omagiul acestora către marele poet, a avut inițiativa elaborării și strângerii

⁶ Vezi și Ședința Comitetului „Pro Eminescu”, în „Dacia”, XVIII, nr. 143, 21 sep. 1931, p. 1

⁷ C. Cioroiu, *Monumentul Luceafărului*, în „Litoral”, nr. 1884, 3 iun 1964, p. 1-2

materialului literar pentru volumul omagial ce întrunește colaboratori de la N. Iorga, V. Eftimiu, Elena Văcărescu, Marta Bibescu, S. Mehedinți, N. Dragomirescu, I. Brătescu-Voinești, Hortensia Papadat-Bengescu, Cincinat Pavelescu, Barbu Lăzăreanu ș.a.

A invitat să colaboreze la acest volum și autori străini traducători ai poeziei eminesciene ca și pe traducătoarea engleză E. Sylvia Pankhurst, ziaristă, sufragetă și marcantă personalitate politică democrată, ce a participat la fondarea Partidului Comunist din Anglia și care a participat la festivitatea inaugurală a statuii de la Constanța, 15 august 1934, fiind găzduită de V. Petrescu în casa sa.⁸ Acest volum, este intitulat, simplu, *Omagiu lui Eminescu*, Ed. Universul, 1934, 180 p. A fost editat sub îngrijirea lui V. Petrescu, în calitate de secretar al Comitetului „Pro Eminescu”.⁹ În volumul amintit, Petrescu publică două articole: *Eminescu și Marea*, p. 95-107 și *Cele două bronzuri pontice*, p. 167-172.

Din această perioadă și legat de publicarea volumului, datează și amiciția pe care familia Petrescu o leagă cu Martha Bibescu, așa cum o demonstrează corespondența publicată în revista „Manuscriptum”¹⁰. De altfel, aceasta și publică în volumul amintit articolul *Poetul tinereții și al durerii*.

Meritele lui Valerian Petrescu în ridicarea statuii lui Eminescu sunt recunoscute și de personalitățile literare ale României, care-i fac recomandări în vederea

primirii sale la Fondul Literar. Ne permitem, în continuare să prezentăm fragmente din aceste recomandări, care pot fi luate ca atare și în demersul nostru.

Academicianul Pepessicius, 30 octombrie 1965¹¹: „Numele tov. Valerian Petrescu e strâns legat de ridicarea, la Constanța, în 1934, a monumentului EMINESCU, realizat de sculptorul O. Han. În perspectiva timpului scurs și a documentelor cuprinse în istoricul acestei realizări, meritul lui Valerian Petrescu apare și mai pregnant, întrucât nu e nici o mirare că numele său este singurul care a supraviețuit comitetului său și a devenit sinonim cu măreața întreprindere. Luptele pe care Valerian Petrescu le-a dus de-a lungul a patru ani, fie pentru strângerea fondurilor, fie pentru realizarea <<Omagiului Eminescu>>, editat cu acest prilej, cu colaborări eminente, atât din țară cât și din străinătate sunt tot atâtea fapte de cultură și de litere, care cinstesc osârdia lui.

...Lui Valerian Petrescu, înfruntând opoziția comitetului, se datorează îngăduința ca Sylvia Pankhurst¹² să fie invitată la inaugurare, să ia cuvântul și să omagieze poezia socială a lui Eminescu și chiar să facă să i se publice în amintitul omagiu, traducerea poeziei <<Împărat și Proletar>>.

...Dar strădaniile de cultură și litere ale lui Valerian Petrescu

nu se reduc numai la această grandioasă realizare, ce vădește cultul său pentru Eminescu, Valerian Petrescu e un vechi publicist, cum o dovedesc colecțiile unor periodice din trecut ca *Neamul Românesc*, *Analele Dobrogei*, *Pontice* sau de azi, precum *Gazeta literară*. Valerian Petrescu e, după aceea, autorul unui volum de literatură cinegetică... și a două volume în manuscris și în curs de tipărire <<Monumente ale naturii din țara noastră” și <<Hoinar neobosit>>... Literatura cu substrat științific și educativ are în Valerian Petrescu pe unul dintre artiștii ei de vocație.

Apresiasi de colegii săi, de mari scriitori ai țării, cunoscut și peste hotare, Valerian Petrescu nu a scăpat de penița satirică a cunoscutului Constantin C. Sarry¹³, care, între cele *O sută quatrene dobrogene*, unul îi este dedicat: „Domnului Valerian Petrescu, Magistrat distins. Nuvelist de talent: Cu <<Pontice>>-n mână o față bălană/ Și-o leacă lunatică,/ Se-ntreabă-ntr-una-<<Ce-i aea „morgană>>?.../<<N-o fi morganatică>>/?/”

*

Deși mai puțin cunoscut, Valerian Petrescu este una dintre personalitățile importante ale Constanței interbelice. Și, prin scrierile și faptele sale, merită cunoscut de concetățenii noștri.

Lavinia GHEORGHE
Fotografiile sunt din
colecția
Muzeului de istorie
națională și arheologie
Constanța

⁸ MINAC, inv. 3367

⁹ Loc. cit.

¹⁰ Arcadie Petrescu, *Marea noastră prietenă*, în „Manuscriptum”, nr. 1, 1990, p. 70-78

¹¹ MINAC, inv. 3212

¹² Mai înainte, Perpessicius o prezenta pe aceasta ca „strălucită tălmăcitoare a poeziei lui Eminescu, cunoscută luptătoare progresistă și una din fundatoarele partidului comunist din Anglia.” Într-adevăr, aceasta publicase volumul de traduceri *Poems of Eminescu*, la Londra, în 1930. Despre corespondența dintre Estelle Sylvia Pankhurst, Valerian Petrescu și Nicolae Iorga, vezi Petre Țuțea, *Nicolae Iorga, Sylvia Pankhurst și Comitetul „Pro Eminescu”*, în „Manuscriptum”, nr. 1, 1996, p. 23-30

¹³ Constantin C. Sarry, *Una sută quatrene dobrogene*, Ed. „Dobrogea Jună”, Constanța, f.a, p. XXXI

Obiceiuri și tradiții armenesti de Crăciun și Anul Nou

Anul Nou este o sărbătoare foarte mult iubită de armeni și pentru acest eveniment se fac pregătiri serioase. În special pregătirile se referă la mesele festive de Anul Nou și Crăciun. După creștinarea poporului armean, în 301 DC, Anul Nou este zi de post. Postul începe la data de 30 decembrie seara și se termină pe 5 ianuarie seara, când în biserică se ține liturgia dedicată nașterii Domnului Isus Cristos (Crăciun).

Vechii armeni împodobeau masa de Anul nou cu tot feluri de fructe uscate, nuci, arahide, stafide, fructe de sezon (rodii, struguri, mere, portocale), preparate din fasole, linte, năut, orez, cereale.

Conform unei vechi legende, chiar în ianuarie vechiul Zeu al naturii, AMATUR, i-a mărturisit iubire și a cerut-o de soție pe AMANOR, în cinstea căreia și sărbătoarea Anului Nou se numește AMANOR. Este interesant că Amatur i-a dăruit un măr în momentul când i-a mărturisit dragostea. Conform tradiției, oamenii în noaptea Anului Nou iartă toate supărările, jignirile și –și dăruiesc mere.

Armenii nu împodobeau bradul cu fel de fel de jucării lucioase. Se cocea o "Gata" – o cocă rotundă, dulce, și în mijlocul ei se puneau un ram de măslin pe care îl împodobeau cu nuci și fructe uscate și după ce se înfruptau din acele fructe, membrii familiei își legau un smoc din firele de păr pe creangă și o aruncau în sobă pentru o viață sănătoasă și lungă. În locul bradului femeile

armene împodobeau din crenguțe și fel de fel de ierburi uscate un "Pom al Vieții".

Străbunii noștri doreau să afle cum va fi Anul care vine și în funcție de dorință, se coceau fel de fel de plăcinte. Dacă era vorba de bani, se cocea o turtă în formă de teșcherea, dacă era vorba de sănătatea animalelor, se cocea o turtă în formă de vacă. Dacă turta creștea mult, însemna că anul va fi bun etc.

Un alt obicei era ca în noaptea Anului Nou stăpânul casei să aducă din pădure un buștean, iar membrii și oaspeții puteau să taie o bucată din el și să-l arunce în foc până-n seara de Crăciun, pentru realizarea dorințelor.

Conform tradiției, pregătirile pentru Anul Nou și Crăciun începeau cu dereticarea curții și a casei, la care participau toți membrii familiei.

În ajunul Anului Nou se aducea apă din izvor și se spăla cuptorul tradițional, TONIR-ul, unde se cocea pâinea tradițională a armenilor, LAVAȘCA-ul. Toată lumea se îmbrăca de sărbătoare. Până-n zilele noastre acest obicei de curățire a trupului simbolizează că, odată cu venirea Anului Nou, se face și curățirea Sufletului. Se considera că până și cuvintele "Murdare-urâte" pot spurca ziua de sărbătoare. Toată lumea se împacă și în familie și în societate. Se coace pâine proaspătă, indiferent dacă în casă există pâine. Este un obicei sfânt de a aprinde candela pentru spor și sănătate în familie. În timpuri străvechi bârna-stâlpul era simbolul

tăriei în familie și bătrânii casei puneau în foc un buștean mare care ardea până la Crăciun și pe acel foc se pregăteau merindele de Sărbătoare.

Este adevărat că împodobirea Bradului n-a pornit din Armenia, dar împodobirea pomului la armeni există din timpuri străvechi. Bradul în Europa a început să fie împodobit din sec. XVI, iar în Armenia se împodobeau măslinii sau pomii de tămâie. Acele crengi se duceau la biserică, se sfințeau, apoi se aduceau acasă și se împodobeau. Acele Crengi se numeau KAHAND, iar Moșul se chema "Kahand hair".

Pe masa de Crăciun erau nelipsite sarmalele cu frunză de viță, peștele, carnea (se tăiau în ajun oi, viței special pentru sărbătoare), preparate pe bază de cereale, orez, Anusapur, dulciuri felurite, plăcinte, fructe de sezon, mere, struguri, rodii etc.

Anul Nou, Crăciunul și Botezul Domnului calendaristic sunt sărbători apropiate și în popor aceste sărbători sunt împletite una cu cealaltă. Fiecare din aceste sărbători are o semnificație aparte. Dacă sărbătorirea Anului Nou vine din timpuri strămoșești, Crăciunul și Botezul Domnului vin din perioada creștinismului.

Biserica armeană pe 6 ianuarie serbează Nașterea și Epifania (Botezul Domnului).

Biserica catolică nașterea Domnului o serbează pe 25 decembrie. Până în sec. IV toți creștinii serbau Nașterea Domnului pe 6 ianuarie. Însă chiar după adoptarea

creștinismului romanii continuau să serbeze vechile sărbători păgâne și pe 25 decembrie cu mare fast se celebra sărbătoarea dedicată Zeului Soare, iar armenii pre creștini sărbătoreau pe 22 decembrie ziua Zeului Soare, MIHR.

Pentru a contracara manifestările păgâne, în 336 DC Biserica din Roma a proclamat ziua de 25 decembrie ca zi de naștere a Domnului Isus Cristos, iar ziua de 6 ianuarie a rămas ca ziua de Botez a Domnului. Pe 6 ianuarie se face și sfințirea apelor care simbolizează

Botezul Domnului în apele Iordanului. Pe 7 ianuarie este ziua Morților, când armenii se duc la mormintele adormiților, să le transmită vestea Nașterii. Conform canoanelor bisericii armene, după Crăciun preotul îi vizitează pe membrii comunității să le binecuvânteze casele, să le transmită vestea nașterii Domnului.

Nașterea Domnului se serbează în toate comunitățile creștine, însă Nașterea și Botezul împreună sunt serbate numai de către armeni.

Și cu ocazia Botezului sunt obiceiuri populare. Apa

sfințită se consideră sfântă și atotmăduitoare. Femeile sterpe făceau baie cu apă sfințită, apa se pune pe răni, se stropeau casa, animalele etc. Armenii credeau în puterea apei de a aduce belșug și sănătate. Această apă se păstrează tot anul.

Sărbători fericite tuturor creștinilor!

Oshakan HACHATRIAN
Preot Paroh al Bisericii
Armene

"Sfânta Maria" din Constanta
Traducere Benlian AZADUHI

Din albumul cu fotografii al armenilor constănțeni de altădată

Obiceiuri cu pâine în Dobrogea

Printre multe obiceiuri păstrate în această regiune românească cu largi influențe etnice vom enumera câteva cu semnificații laice și religioase.

Colacul de la Andrei este o pâine dospită în formă de colac care se pregătește de către fete în noaptea de Sfântul Andrei pentru aflarea ursitei. După ce este copt și răcit, în mijlocul lui se pune un cățel de usturoi. Fiecare fată își duce colacul în camera ei și îl lasă timp de o săptămână, la un loc cald, să răsară usturoiul. Dacă acesta răsare, fata va avea noroc la măritiș chiar în anul acela.

Colacul mare este preparat din aluat dospit, pentru masa de Crăciun. Are formă rotundă și este bogat ornamentat cu

motive astrale (Soarele și Luna), fitomorfe (flori, fructe, crenguțe de pomi) și zoomorfe (păsări). Toți mesenii rup din colac și laudă gazda pentru calitatea produsului.

Crăciuneii sunt colăcei împlețiți în forma cifrei 8. Ei îl reprezintă pe Crăciun. Sunt mâncați la Crăciun de către membrii unei familii sau împărțiți colindătorilor.

Colacul de nuntă se pune pe capul miresei și este rupt de către nașă și aruncat mulțimii. Va aduce copii mulți în noua familie și cuplul va trăi fericit până la adânci bătrâneți.

Colacul plugului se așează pe coarnele boilor în prima zi de arat pentru a spori recolta și a bucura pe plugari.

Înainte de a fi tăiată la masă pâinii i se face semnul crucii în respect față de sine, de Dumnezeu și de ceilalți meseni.

Grâul, ca și pâinea, sunt investite cu puteri benefice, care se pot răsrânde și asupra

persoanei care poartă în permanență asupra sa un bob de grâu, sau o bucată de pâine (anafură).

Din pâine se face sfânta împărțășanie și anafura, cu ea se conduce mortul la groapă; din făină de grâu se fac parastasele după cei morți.

La masa din ajunul Bobotezei se pun un castron cu grâu, un colac și aghiasmă. Grăunțele se stropesc cu aghiasmă și se amestecă cu cele ce vor fi semănate în primăvară. Roadele vor fi astfel bogate.

La nașterea unui copil se pun pe masă un castron cu făină, o lingură cu sare, un pahar cu apă, trei lumânări, grâu, porumb, fasole. Ursitoare fac urări noului născut să crească sănătos și frumos și bogat, chibzuit în toate și să nu-i lipsească nimic din gospodărie.

Spice din recolta anului trecut ținute la icoană sunt purtătoare de spirit regenerativ.

Există în Dobrogea și alte nenumărate obiceiuri legate de grâu și pâine, dovada respectului pe care țăranii le poartă celor două produse lăsate de Dumnezeu pentru a hrăni trupurile și sufletele. Câteva din cele mai cunoscute le-am cunoscut cândva de la cercul de datini al Palatului copiilor, aflat sub îndrumarea prof. Gabriela Barbu. Ele sunt mărturia faptului că în civilizația lumii Dobrogea ocupă un loc bine definit, purtat de la o generație la alta, în decursul istoriei multimilenare.

Tradiții și obiceiuri ale Crăciunului la rușii lipoveni

După terminarea slujbei vecernei din seara de Ajun, preotul iese cu crucea în fața altarului și împreună cu corul bisericesc încep să cânte, pentru prima dată, troparul și kondacul sărbătorii Nașterii Domnului, după care oamenii se retrag acasă. La miezul nopții sunt chemați la biserică, la o nouă slujbă, să cânte colindul complet, dedicat Nașterii Domnului, pentru prima dată în biserică, iar după terminarea utreniei, oamenii se retrag acasă.

La ora 8.00 dimineața, oamenii sunt chemați din nou la biserică pentru a participa la liturghie. Bărbații stau în fața altarului, iar femeile cu fuste colorate și baticuri înflorate în spate, așa cum cere datina. După terminarea liturghiei, preotul dă binecuvântarea colindătorilor să propovăduiască Nașterea Domnului, precum magii și păstorii, primii veniți la locul Nașterii Domnului, iar ceilalți oameni să îi primească pe colindători, la fel cum i-ar fi primit pe magi și păstori. Ajunși acasă după slujbă, oamenii își întâmpină colindătorii.

De Crăciun se propovăduiește pe la casele oamenilor un singur colind, **colindul religios** ce se cântă și la slujbele religioase –

colindul care se numește **“Hristos Rajdaetsea, slavite”** – **„Hristos se Naște, slăviți-L!”**. Colindul cuprinde irmosul 1 al canonului după Sf. Kir Kozma (canonul care se citește la biserică în timpul utreniei sărbătorii Nașterii Domnului) și irmosul 1 al canonului (canonul care se citește la biserică în timpul utreniei sărbătorii Nașterii Domnului) după Sf. Kir Ioann, troparul și condacul sărbătorii și irmosul 9 al canonului după Sf. Kir Kozma și irmosul 9 al canonului după Sf. Kir Ioann.

Intonarea colindului se face după o melodie scrisă de către Sf. Ioann din Damasc. În versurile colindului, se propovăduiește Nașterea Domnului, locul nașterii (peștera), bucuria îngerilor, bucuria oamenilor, bucuria Maicii Domnului, sunt descrise toate momentele biblice ale Nașterii Domnului, cântat după o melodie îngerească, de o bucurie desăvârșită. „Ni s-a născut Mântuitorul, Împăratul, Salvatorul!” – spun versurile colindului. Colindătorii colindă timp de șase zile, până la otdania (încheierea) sărbătorii.

Mai jos sunt redată versurile colindului în limba slavonă, slavă veche, așa cum s-au transmis din generație în generație, din tată în fiu prin viu grai.

Христославие

Христос рождается, славите!/Христос с небесе сряшите, /Христос на земле возноситеся, пойте Господеву и вся земля / И веселием воспойте люди яко прославися.

Спасе люди, чюдо дея владыко, мокрое море/Волну изсушив древле, волею же рождься от девы/Стезю проходну небесе положи нам,/Его же по существу, равно Отцу же и земным славим.

Тропарь, глас 4-ый.

Рождество Твое Христе Боже наш, возсия миру свет разумный,/В нем бо, иже звездам служашии, звездою поучахуся / Тебе кланямтися солнцу праведному,/И Тебе ведети свыше восток, Господи слава тебе.

Слава Отцу и Сыну и Святому духу.

Кондак, глас 3-ий

Девая днесь, пресущественного раждает / И земля вертеп, неприкосновенному приносит. / Ангелы с пастыри словословят, волхвы же со звездою путешествуют. / Нас бо ради родися, отроча младо превечный Бог.

← Величай души моя, иже
вертепь рождшиагося
Царя Христа / Тайнствено
странно вижу и преславно,
небосушу пещеру, / Престол
херувимский девицу, ясли
вместилище / В них же
возлеже, невестимый
Христос Бог / Егоже хваляше,
Величаем, / Величай души
моя, Chesнейшую небесных
воинств, / Деву пречистую
Богородицу / Подобаше убо
нам, яко без беды и страхом,
подоби молчати / Любвию
же дево, песни служити,
силою необостреною / Дело
есть драго, Но о мати силу,
елико же бысти, изволение
даждь.

Слава Отцу и Сыну и
Святому духу. И ныне и
присно и во веки велем,
Амин.

COLINDUL DE CRĂCIUN AL RUȘILOR LIPOVENI

Hristos se naște, slăviți-L!

Hristos se naște,
slăviți-L, / Hristos din ceruri,
întâmpinați-L, / Hristos pe

pământ, înălțați-vă, / Cântați
Domnului tot pământul. / Și cu
veselie, lăudați-L popoare că
s-a proslăvit. /

Salvează oamenii, stăpâne
făcător de minuni, / Valul umed
al mării l-ai uscat, din voința ta
ai născut din fecioara, / Din cer
calea ne-ai arătat, la fel Tatălui
ceresc și oamenilor, slăvim.

Tropar: glas 4

Nașterea Ta, Hristoase,
Dumnezeul nostru, răsărită
lumii luminează a conștiinței. /
Că întru dânsa cei ce slujeau
stelelor de la stea au învățat
să se închine Ție, / Soarelui
dreptății și să Te cunoască
pe Tine, / Răsăritul cel de sus,
Doamne, slavă Ție.

Slavă Tatălui, fiului și
Sfântului Duh, acum și pururea
și-n vecii vecilor, Amin.

Condac

Fecioara, astăzi, pe Cea
mai de presus ființă naște
/ Și pământul peștera Celui
neapropiat aduce. / Îngerii
și păstorii blagoslovesc, iar
magii cu steaua călătoresc, /
Că pentru noi s-a născut Prunc
tânăr, / Dumnezeu Cel mai

înainte de veci.

Irmos

Mărește, suflete al meu,
pentru că în peșteră s-a născut
regele Hristos. / Taină străină
văd și preamărită: cer fiind
peștera, scaun de heruvimi
Fecioara, ieslea sălășluire, întru
care S-a culcat Cel neîncăput,
Hristos Dumnezeu, / Pe Care
lăudându-L, Îl mărim.

Mărește, sufletul meu, ceea
ce e ceresc, fecioară prea sfântă,
Maica Domnului. / Bine este a
păstra tăcerea pentru a nu fi
supus temerii, / Când dragostea
fecioarei este cu tine, cu cântec
să slujim, cu putere mare, lucrul
preasfânt. / O! Puterea mamei,
care Ești, ne dai putere multă să
avem izbândă.

Slavă Tatălui, fiului și
Sfântului Duh, acum și pururea
și-n vecii vecilor, Amin.

**Material realizat de către
prof. de religie Mihail PETRICĂ
în colaborare cu prof. Anfișa
DEMID – Școala Gimnazială
"S.A.Esenin", din Ghindărești,
jud. Constanța**

1954. Lipovenii din Jurilovca la
o întrunire la căminul cultural

Silvia GROSSU, a lui Ionică Donos, din Basarabia

Așezarea la casa noastră (II)

Așadar, până a se așeza la casa lor, cam doi ani, tinerii căsătoriți au stat în casa părinților mirelui. Tata era tractorist și lucra pe deal și zi și noapte. Mama, alături de soacră, trebuia prin casă și prin gospodărie, unde lucrul nu se mai termina. Fiind robace din fire și deprinsă cu munca în casă, nu prea s-au iscat neînțelegeri între noră și mama-soacră. Bunica Aniuta (era din sat de ucraineni – Cotova, de prin părțile Drochiei) a trăit 96 de ani, așa că de multe ori singură ne povestea despre acele timpuri. Vorbea de mama cu bunăvoință. Pe tata îl mai și certa. Tot cu bunăvoință. Cu tata relația ei era mai specifică. Îl critica des, ca o mamă grijulie, mai ales pentru caracterul său răzvrătit, încercând să-l mai ostoiască. Spiritul dreptății pentru el era stindard. Și cu câtă nedreptate se tot ciocnea în acele vremuri neliniștite, nu era de mirare că găsea *ganciuri* (adică neajunsuri) tuturor. Prin colhoz, mai ales la adunările generale sau de brigadă, se ridica la tribună și croia dreptatea pentru toți. Critica nedreptățile, dar și persoanele, care le comiteau. De regulă acestea erau cu răspundere, adică șefi mai mici sau mai măricei. Deși se accepta critica și se promitea că se vor *lua măsurile*, se mai întâmpla ca *măsurile să se ia* cu el, adică tot el să pătimească. Dar hărnicia și priceperea sa îl scoteau din toate nevoile. Pe el te puteai bizui în orice condiții. Știa mama, știau rudele, dar știau și șefii. El era persoana care

găsea soluții nu doar la problemele proprii, dar și la cele ale măhălenilor sau ale neamurilor. Aceste calități i-au prins bine și la ridicarea propriei gospodării, dar și la a ne crește pe noi.

Ambiția și rezistența le avea de la părinți, dar și viața grea i le cultivase. E adevărat că vremurile nu sunt bune niciodată, dar prin ceea ce au trecut părinții și buneii noștri nu doresc să treacă nici cel mai aprig dușman, dacă o fi pe undeva. Îmi povestea tata istorii din copilăria sa, atunci când vedea că sunt pe punctul de a izbucni în plâns în fața greutăților. Așa mă educa: prin întâmplări din viața sa și pățanii cu tâlc din viața altora. Iată una dintre ele. Era anul 1940. Era plină vară, cald bine și frumos. Nimic nu prevestea marea nenorocire. Dar ea a venit. Pe 28 iunie, în acea plină vară. Și tatăl meu avea doar 8 ani și era băiatul cel mai mare în familia lui Iosif Donos.

Bunelul Iosif (toți nepoții îi ziceau *tătuca*) până la colectivizarea impusă de sovietici era considerat foarte avut. Fiind din fire muncitor și strângător, chiar zgârcit și puțin cărpănos (*Doamne, iartă-mă!*), nu suporta gândul să i se ia ceea ce agonisise prin truda sa și a alor săi. Și agonisise... Avea căruță și car de cărat roada și pentru celelalte lucrări la

In pridvorul casei buneilor Donos

pământ, *bricică* (droșcă, adică) pe arcuri pentru deplasările proprii, dar și harmanul plin cu de toate – cai buni în grajduri largi, turme de oi (la patru-cinci sute) cu fânul în preajmă, vaci bune de lapte – la adăpost și multe hectare de pământ. Ajunsese la urechile lui vestea cea crudă că sovieticii confiscă averea tuturor celor care intră în raza de 10-12 km de la Nistru, pe motiv de colaboraționism cu autoritățile românești. Și satul nostru e la o distanță de 11 km de la Nistru. Nu mai așteptă și alte confirmări. Îl învățase viața că un rău anunțat se îndeplinește. Așa că exact în noaptea aceea l-a trezit pe fiul său de doar 8 ani neîmpliniți, a mai luat și o rudă mai de încredere, a mers pe deal la stâna sa, a scos cele peste 400 de oi din ocol și pe unde mai domol, pe unde mai cu zburda, dar au mânat tustrei acea turmă încă 20 de km înspre apus, spre

← satul bunicii, care nu intra în această zonă de risc. Bunica mea era nemuroasă, având încă unsprezece frați și surori.

Unii dintre ei erau gospodari în satul Cotova, pe atunci Cartofleanca. Bunelul se înțelese cu unul dintre frați să-i primească turma până se mai limpezesc vremurile tulburi. Doar atât – să le primească. Dar păscutul oilor, mânățul la strungă rămaseră pe seama feciorului Ionică. Băiatul cel mare al lui Iosif. Și el era atât de mic... De doar opt anișori. Așa că tata, sărmanul, cu doi căței credincioși, a alergat până târziu, în toamnă, prin toate râpile și hârtoapele din împrejurimi, deoarece pășunile cele bune erau ale altora și el era un străin. Prin ce a trecut acel băiețel de doar opt anișori nu e greu de imaginat – picioarele erau numai bătăături, zrârieturi și sânge, mâinile erau doar vânătăi, fața devenise neagră-tuciurie... Și el era bălai la piele, și avea ochii albaștri-albaștri... A devenit altul după această vară de pomină. Altul pentru toată viața.

Tătuca Iosif, pe lângă toate, mai era și un bun vraci de animale, cunoscut în împrejurimi. Pe mulți îi ajutase, multe vite salvase. Nu dezinteresat. Știa să-și aprecieze harul de la Dumnezeu. Lua bani buni sau produse pentru serviciile sale. Deși nu făcuse școli de zootehnie, mulți veterinari veneau la el să se sfătuie, îndeosebi după ce ferma de vaci a colhozului se extinsese. Țin minte și eu acele vremi, că bunelul, bolnav de artroză reumatică, și cu un picior beteag (își vătămase el singur piciorul drept, ca să nu-l ia rușii *carne de tun*, atunci când în 1944 ajunseseră *cu eliberarea* în părțile Sorociei, astfel că *alinea* când pășea) a

trăit până la optzeci de ani. Eu tocmai absolvisem studiile la Universitate atunci când el s-a stins din viață.

Probabil, acest statut și acest har l-au ajutat și în anii de după război. Prevenit și bine informat de cu vreme, a reușit să mărite și să însoare repejor copiii mai măricei doar ca să mai salveze de naționalizare animalele și o parte din terenuri. Astfel surorile lui tata s-au căsătorit la 15-16 ani. Și ele tot au primit de zestre, pe lângă celelalte trebuincioase la gospodărie, și terenuri pe aproape de bune. Așa că eram toți grămăjoară. Adevărat că și satul nostru era mic, în comparație cu cele vecine – așezări vechi, care numărau sute de ani.

Pe un teren croit din proprietățile bunelului, peste drum de gospodăria părinților, tinerii căsătoriți au pus fundament la propria casă. Tata lucra enorm de mult și cu ajutorul verilor și al prietenilor reuși să ridice pereții casei și să pună acoperișul în primul an de căsnicie. La pus podul au făcut clacă, așa cum făcea toată lumea când era vorba de o lucrare mare la casă sau atunci când trebuia de curățat vreo fântână. Iarna următoare tâmplarii din sat au meșterit ușile, ferestrele, patul și taburetele; masa mama o avea de zestre de la bunicii săi, Ion și Maria Andrieș din Cureșnița, satul de baștină al mamei, mari bogătani pe acele vremuri, așa că, firește, masa era mare-mare (mai avea și două părți laterale pliante) cu picioare solide frumos sculptate – încăpea tot neamul în jurul ei. Așadar, eu pot spune că la nașterea mea aveam casă părintească.

Din marea dorință de a se așeza la casă proprie, mama cu tata au hotărât că de iarnă

Familia Grosu sub fereastra casei părintești, anul 1995

vor trece în unica odaie pe care mama, cu mine în brațe, la propriu și la figurat, reușise deja să o pregătească: îndreptase pereții cu lut și paie, apoi cu lut și nisip, după care dădu de câteva ori cu var și nisip de râu cernut, apoi cu var și sineală. Imi povestea adeseori, cum mă puneam în covățica mea, pregătită de către străbunelul meu de pe mamă pentru îmbăiat, pe care o căptușea cu o plăpumioară, să-mi fie molcuț și cald. Mă aranja în câmpul ei de vedere ca să mă ia cu vorba și să nu plâng cât timp ea lucra. E drept că eu pe timp de zi eram liniștită și dacă mama era alături și-mi vorbea întruna, eu mă jucam în legea mea până adormeam. În schimb, nopțile... eram foarte agitată, plângeam, tresăream prin somn, nu aveam liniște nici măcar două-trei ore ca să-i las și pe părinți să se odihnească. Adevărat chin! Așa că ei făceau de gardă cu mine. Tata venea de la muncă seara târziu, mama îl aștepta cu uncropul pe plită și mâncarea sub pernă, apoi îl lăsa să doarmă vreo două ore. Pe la două de noapte îl trezea

și mergea ea să se culce. Cum aveau doar o singură cameră, erau nevoiți să mă țină în brațe sau să mă legene întruna în pătucul meu de lemn, meșterit iernile tot de bunelul Ion, ca nu cumva să trezesc pe cel care se odihnea. Apoi mă prelua mama și cu mine în brațe, disdediminează, porăia prin casă – scotea cenușa, aprindea focul în sobă, puneă oala pe plită, curăța legumele sau alegea crupele și tot așa până mai crescusem și mă mai cumintisem. Dar nu trecu nici trei ani și apără pe lume fratele meu, Liviu. Astfel de mititică am devenit sora mai mare. Și așa am rămas toată viața – și pentru celălalt frate – Anton, și pentru surorile mele – Margareta și Nelea.

Casa, și ea, creștea o dată cu mine. Camera noastră, prima, care ocupa aproape o treime din suprafața casei a fost refăcută. Lângă cuptorul larg a fost instalat un pat lat de lemn, așternut cu un lăicer de la mămunea Gața (de fapt numele deplin era Agafia). Patul venea din peretele cuptorului până în peretele lateral al casei, ocupând tot spațiul ca nu cumva noi, copiii, rostogolindu-ne de pe cuptor, să cădem și să ne stâlcim. Astfel spațiul pentru

copii era cel mai protejat, cel mai călduț și cel mai jinduit de toți cei care ne treceau pragul. Chiar și dacă nu se făcea focul o perioadă de timp, acolo, pe cuptor, era cald și bine. Tot acolo, în covățica de lemn, mama ne scălda, când eram mici de tot, de două ori pe zi – seara și dimineața. Așa treceau iernile.

Și ele erau cu multă ninsoare și cu ger iute, scârțâitor. Se întâmpla să nu putem ieși din casă din cauza troienelor de sub ușa de la intrare. Imi amintesc și acum serile de iarnă la gura sobei: îl așteptam pe tata. Bineînțeles, noi ne jucam sau pur și simplu priveam la foc. Mama era cu vreunul din noi în brațe și ne păzea să nu ne apropiem prea tare, că focul, vesel și zglobiu, ne ademenea tot mai aproape, iar uneori, atunci când mama deschidea gurarul pentru a adăuga lemne, câte un tăciune încins se mai rostogolea pe podea. Mama îl prindea cu vâtraiul și *veleuca* (pe la noi, așa se spune fărășului) și-l trimitea la locul lui să-și facă treaba – să ne încălzească. Tata intra zgomotos, într-un cojoc alb, greu, cu căciulă rusească pe cap. Uneori, voios, bine dispus și plin de zăpadă se repezea spre noi să ne sperie sau să ne

răcorească – și atunci se ridica un tămbălău prin casă, de nu se auzea nici în cer, nici în pământ. Se întâmpla să întrecem măsura și atunci mama puneă mâna pe nuiăua mlădioasă de gutui și de cum auzeam vâjâitul ei prin aer, ne potoleam pe dată. Vestita nuiă rareori ateriza pe spatele cuiva dintre noi. Dar se mai întâmpla.

Vara era cu totul altfel. Casa devenea mai luminoasă, cu mult mai spațioasă, deoarece și celelalte 2 camere, pe care nu le încălzeau iarna, deveneau ale noastre. Una era tinda, largă și cu veranda în continuare, plină de crizanteme în butoiașe sau în gavanoase știrbite din ceramică, pe care mama nu le mai putea utiliza pentru murături, ulei sau brânză de oi. Acolo noi ne întreceam la alergat, ne jucam de-a prinsă, de-a boldișorul, de-a băsmăluța ș.a. Având o lungime de peste șase metri (de fapt ocupa toată lățimea casei), tinda era așternută cu trei rânduri de țoluri din cânepă lucrată în casa bunicii Marianca. Erau tot din zestrea mamei. De atâta zolit și ghilit, pânza lor se flaușase deja și devenise albă-albă, de se mirau vecinele și, îndeosebi, învățătoarele de la școala din sat, atunci când veneau în vizită la elevi să verifice condițiile de trai și să discute cu părinții: “Cum era posibil cu atâția copii mici în casă să ai țoluri albe în tindă?” Ele nu știau ce educație primise maică-mea de-acasă. Bunica mamei, *de la care i se trăgeau toate cele bune în viața ei*, zicea mama, referindu-se la deprinderile de a gospodări, de a găti, de a văru, ghili și celelalte, pe care le deprinsese de la ea, merită o carte sau măcar un capitol aparte, la cât de vrednică și luminoasă figură era.

Casa mare. Sora Margareta examinează covorul de zestre

← Alta era Casa mare, la început cam pustie: doar sofaua, de fapt cufărul cu hainele de zestre ale mamei și un ungher pentru vesela de zile mari se aciuseră pe din părți lângă perete, așa că răsună un ecou atât de prelung, de mai mare dragul să-l tot zădări, că uneori nu putea mama să ne scoată de acolo. Cu timpul Casa mare devenea tot mai arătoasă și înzălătită cu de toate – mobilier la modă pe atunci, adică servanta pentru blide, garderoba pentru hainele părinților, care și ele deveneau tot mai multe, covoare, lăicere, perne noi – deja de zestre nouă. Era locul unde noi, fetele mamei, de cum crescusem și ne mai zburătăisem pe la școli, ne adunam să sfătuim. Regula casei nu se schimbă – odihna și sfatul doar după ce terminai treaba prin gospodărie. Așa că, după ce încheiam lucrul pe afară sau curățenia prin casă, mama ne îndemna: "Hai, fa fetelor, în Casa cea mare!" Ne așezam pe un divănaș, tapisat cu pânză de pluș vișinie, cu oglinjoară la spetează, cu brațele în formă de vâlătuci, și acolo se puneau la cale toate. Era acel divănaș un capriciu al mamei, pe care tata l-a îndeplinit. Mai răvășeam amintiri din copilărie, mai măsuram niște haine, mai potriveam o fotografie sau un tablou pe perete, rearanjam mulțimea de năframe și broboade ale mamei, care atârnavă foarte ispititor pe o funie prinsă peste ungher de doi pereți. Tot ziceam că e arhaică acea culme (mama așa îi spunea) și trebuie schimbat locul broboadelor, ca să renunțăm într-un final, căci începuse să capete valoare sentimentală acel loc. Așa au și rămas broboadele mamei pe acea culme, până când nu a mai fost nevoie de ele.

Deoarece mama, ca și bunicile noastre, din toamnă până pe la Crăciun, iar uneori și până-n primăvară, ținea pe masa din Casa mare (era acea masă mare, primită zestre de nuntă de la tată Ion), toate felurile de bunătați – porumbele, coarne și alte pomușoare; gutui, struguri, nuci, mere, pere, biscuiți și covrigei de la sărbători, bomboane-pernuțe și drajeuri de toate felurile – toate în acea cameră erau îmbibate cu arome miraculoase pentru noi,

ăștia mici. Ele nu dispăreau nici vara... Așa a și rămas Casa mare o permanentă atracție pentru noi. Nu mai conta ce vârstă aveam. Casa Mare, a noastră, dar mai ales a bunicilor noastre, era sursă de bucurii – neapărat găseai ceva deosebit acolo. Dacă nu bomboane, gutui sau pere, atunci cu siguranță o fotografie mai neobișnuită, o coroniță sau un buchețel de la nunta cuiva, o haină nostimă de care să faci haz, sau măcar o așchie de amintire... și tot te bucurai. (Va urma)

REȚETA LUNII

Se apropie sărbătorile de iarnă și m-am gândit să vin cu specialitatea casei mele, ca să încercăm să fim mai familiali. Deci, carne coaptă cu muștar;

Vom avea nevoie de:

Carne de porc (bucată mare din spată sau din piciorul de dinapoi)
- 1300-1400 gr
Sare, piper - la gust
Muștar picant - 2-3 linguri
Pungă pentru coacere

Proces tehnologic

1. Spălăm carnea și lăsăm să se scurgă pe un prosop din hârtie;
2. Sărăm, măcinăm piperul peste carne;
3. Ungem toate suprafețele bucății de carne cu muștar;
4. Punem carnea în pungă pentru coacere, legăm;
5. Coacem la temperatura de 190-180 de grade, timp de 1,5 ore;
6. Servim cu legume naturale și salată verde sau cu niște murături gustoase.

Nu-mi rămâne decât să vă doresc poftă mare și curiozitate pentru alte rețete gustoase din Basarabia.

**Cu drag de voi și de gătit,
MĂRIOARA.
Crăciun fericit !!!**

Din an în an sosesc la noi
La geam cu Moș Ajun,
E ger cumplit și drumu-i greu
Dar e-obicei străbun.

E sărbătoare și e joc
În casa ta acum
Mai sunt bordeie fără foc
Dar vine un an mai bun.

E veselie și e cânt
În casa ta acum,
Dar nu uita când ești voios,
Române, să fii bun!

Veniti, veniti de sărbători
Veniti, veniti cântând
Să fie rodnic Anul Nou
Și pace pe pământ!

Să fie pruncii sănătoși,
Să crească năzdrăvani,
Voi, oameni buni și trecători,
Mulți ani, mulți ani, mulți ani!

FOTO RĂZVAN COSTESCU - ANUL II